સરસ્વતીચંદ્રનું મનોરાજ્ય
અને
કલ્યાણગ્રામ

હસ્તપ્રત

ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી

સરસ્વતીચંદ્ર

ભાગ : ૪

પૃષ્ઠ સંખ્યા : ૮૦૨ થી ૮૫૪

ગોવર્ધન સ્મૃતિ મંદિર : નડીયાદ
સૌજન્ય : ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી ફાઉન્ડેશન : મુંબઈ

"પ્રીતિ કેરાં દુઃખી હું આજ
"ચીંથરું છે પ્રિયાપ્રિયાએ નાથ!
"સુધા કાળિનાએ દુઃખ ભર્યો છે,
"ઝુલ ભાવના ખેરો દૂર્યો છે,
"તેને શિરે મેલી ભરૂણેલીને?
"હું ન સ્વપ્નની કાળિનાનું ગાન.
"પાણી પીધું છું ને રોકીછું,
"દુઃખ કાંઈ ન ધારીને મરાછું.
"દુઃખ છે કે મરાછું ને જીવું છું,
"મરવા મથી મથીને એ જીવું છું!
"ઘડી ઘડી ભાંગીને રડેલું છું,
"ઘૂંટી ઘૂંટી પીને હું ભર્યું છું!
"આશા ને છે ની, પીને ~~[illegible]~~ દેવું છું.
"ભવ છે ની પીને જીવું છું!" !

"'Tis the hardest struggle of the heart." [illegible]
દુઃખ પાછળની વાતમાં. ખરેખર પાછળથી દુઃખ પણ [illegible] ભાવના. [illegible] સંસારમાંથી [illegible] [illegible] – [illegible] દુઃખ [illegible] – [illegible] ભાવનાની [illegible] પણ દુઃખ [illegible] [illegible]. દુઃખનું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]. "દુઃખ [illegible] પાપણી [illegible],
"[illegible] [illegible] દુઃખ [illegible].

૧. ગુરુ "[illegible] દુઃખમાં [illegible] ભરવાનું [illegible]
[illegible] [illegible]

8.R.2.10
1317
602

"ક્યાં છું હું? ક્યાં તમે યોગિરાજ?
"ક્યાં કુરુક્ષેત્રના [illegible]?
"ભાગી [illegible] શિશુના ભાગ્યવાન,
"ભાગી ચમકી [illegible] ભાગ્યવાન!"

કંઇક લાગે મુજે [illegible] સહુને [illegible] આગળનો રોમાંચ!

કહે.

"અહો દાક્ષિણ્ય રસિકો કૃષ્ણ!
"[illegible] દૂર ને લાગે કૃષ્ણ!"

"કૃષ્ણ! મધુર કૃષ્ણ! [illegible] [illegible]
"[illegible]! – [illegible] કૃષ્ણ ને [illegible]! [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible]
"[illegible] [illegible] લાગે! [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] – [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]" – [illegible]

[illegible] [illegible]. કૃષ્ણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ને [illegible] [illegible] – [illegible] [illegible] [illegible] – [illegible] [illegible] [illegible] લાગી – [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] લાગી.

"અહો દાક્ષિણ્ય રસિકો કૃષ્ણ,
"[illegible] દૂર ને લાગે કૃષ્ણ!
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
"દાક્ષિણ્ય [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

---

૧. [illegible] [illegible] [illegible].

J R…805

"[illegible]લો હું નાગર બેઠેલું પાછું,
"ભાઈ શામળિ કુમારકને લાવ્યું.
"રહ્યો મનમાં મને ~~[illegible]~~ હાલ આવ્યો,
"રીત પડતો ઉછળતો પાણી.
"કૂતા કુટપા તેમાંથી આવશે
"એકુ પુરુષ નથી, નહીં આવે!"

તેણે નાગરના
કુરુવંશનું હૃદય હાથમાં ન રહ્યું — તેણે નાગરના
ઉપર [illegible] પણ મુક્યો — પણ કુમારનો હાથ તો નાગરના
અંગ આગળ ન હતો. તે નાગરમાં ~~[illegible]~~ નાગર હતો
કે [illegible] હતો તે [illegible] નહીં. નાગરમાં ઉંચ તો

કુરુવંશીઓને હાથ વિના શું?

"તપ ~~[illegible]~~ નાગ નાગને કુટપા,
"આવીરાજું આવે નહીં હું ના.
"તપ કોના વાર વધારે,
"પદ્મકુમારને દૂર ન કરાવું!
"તેના માથે રહી કુમિ કુરતો,
"વિકૂતિન ન તપ આદરતો!"

આવિ આવી
કુંડ કુરુવંશના આગ્રહ રહી, તેના
રાજ્યમાં ઉભો રહી પણ નાગો ઉંચ સંગ કિનારું નહીં.
પરંતુ આગળ ઉભો રહીને ન તે ગાયા નાગને
અંગે પવિત્ર નાગો વિરુદ્ધ છૂટો ઉભો તે માત્ર કાંઈક
આંસુની નજરે લાગતો હતો.

"નદીઓના આગ ઉપરથી
"બહારથી કોઈ આવીને હું જાણીશ.
"[illegible] કોઈ [illegible] હું [illegible]"
ઉંડુ ભાગ્ય નાગનો પાસે [illegible] સંગનો ગાયાન [illegible]

59

ને બોલતાં ~~[illegible]~~ ફુવારાની પીઠે કુમુદ બેઠી સરસ્વતી-
ચંદ્ર પાસે આવી ને ઊભો, ને નમસ્કાર કરી ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ નરમ સ્વરે પૂછવા લાગ્યો.

"કુમારિકાજી નવીન ~~[illegible]~~ યોગિનીજી!

"નામે આપનો શું અધિકાર."

"કુમુદસુંદરી!" — સરસ્વતીચંદ્રે બોલાવી અને કુમુદનો
હાથ ઝાલવા — પણ તે હાથ લાગ્યો નહીં — એનો
નેત્ર આંસુથી ભીનાં કરવા લાગી. માત્ર ~~[illegible]~~ ઊભડી
પણ [illegible] આંખો ને બોલતાં [illegible] ~~[illegible]~~ એના
ગાવા લાગ્યું:

"પૂર્વ વાસનાને ગાળતી,
"મધ્યે [illegible] વસંતને ભાળી,
"હેઠે આવીરહ્યો બાળાના બાળ ~~[illegible]~~!"
"મારી આશાની પ્રીતિની બાળો!

[illegible] સરસ્વતીચંદ્રના હાથ
~~[illegible]~~ હાથ બાળો બાળતો ન હતો તે ^ પાછો તે સ્થિતિમાં
ઊભો રહી રહ્યો, અને ~~[illegible]~~ પાછો [illegible] તેમ કરતાં
પણ તે [illegible] પ્રાંતરનો પૂર્ણ [illegible] અને [illegible]
ફરી ગયાં. ને ~~[illegible]~~ ^ કુમુદ આંખોમાં દીવાના અને [illegible] હતી,
હતાં ~~[illegible]~~ ને સરસ્વતીચંદ્રની આંખો આમ તે [illegible] હતી,
એટલે તે પણ [illegible] પ્રીતિનો [illegible] આંખો બોલવા લાગી.
એ સ્થિતિમાં આ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] અને [illegible] ને આવ્યાનું.

"[illegible] નહીં પડ્યું!
"મન [illegible] નહીં [illegible]!
"રસ ઊંડો [illegible],
"[illegible] [illegible] [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

એની હાથે સરસ્વતીચંદ્રના [illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ રંપાનો હતો.

"ફૂલ્યા ફૂંકી ફીકા ફાવનાથે!

"આહ ના ન હતે સમરાજે!"

"ફૂટક ઝુંટકી!" — ઉતરમાં ગાયન ન આવ્યું.

"ફૂલ્યા ફૂંકી ફીકા ભગવાથે!

"આહ ભાઈ ન બરફને ભાથે!

"ફૂંકી ફૂલ્યા તે ફૂંક્યા પેટે આગળ!

"ભાવતા ભગવાં તે બરફમાં ભાગતું!

"આહાભિવિભોં ફૂલ્યા તે રાખે

"પરી છે આહાનાથને પાયે!"

આમ ઉપરથી હાથ ઉપડ્યા તે હાથે [illegible] ભડાવ્યું; તે ફૂલાવ્યા [illegible] તેમો ચાલાકિપુરે [illegible] ભડાવ્યાં; [illegible] તે હાથ ભગવા તે તે હલનસંતુના ફેરતા ભાગીને તે હાથ [illegible] હાદિમ દિગનાદોની હાલે, તેણે ગમાડ્યે [illegible] રાતે ભડ્યાં, તે તેને ના [illegible] ભાગીને [illegible] તો ફૂદિવવા લાગી.

"ફૂલે આહાનો આગ ન માગે!

"આહ આહાપાણીને ન રાખે!

"આહાનાથને હીરતા પડ્યાં છે!

"આહાનાથ નારે કે ~~[illegible]~~ ફૂલાવે!

"આહાનાથ ફૂલાડી કે નાચે!

"[illegible] કે પધારે!

"[illegible] ભરે કે આપદી શીખો,

નહિમા શાખો કે આપદી મારે!

"હાથે આવો કે ભાગી મારે!

"હાથ આવો કે ભાગ ભગ્યા છે —

"વિધાતાએ તો ફિર લખ્યા છે!"

"આહાનાથને આહ લખ્યા છે!

806

"કુહુકકંઠી! — કુહુ! —" આ ઉદ્‌ગાર બાગમાં ગાન આરંભ્યું ને સર્વ બાગ ગાજી રહ્યો ને કુહુ ઊંચે ઊઠતો ગયો.

"હા! આજનો દિવસ — પક્ષી — હું કુહુ કરું! — "કુહુકકંઠી નહીં — પ્રિય કુહુ" કહો — હા, તો હવે આવજો. "હૃદયની વાત હવે બોલજો! હું નહીં બોલું."

"અરેરે! ... એ બોલાવી ને બોલ્યા [illegible] ... ને ગાયું: "[illegible] ... ને બોલતી આવી ને આંખનું [illegible] ને બોલતી કુહુ બોલી.

"હા! મારો ચંદ્ર આવ્યો! ચંદ્ર! આવજો!" બોલતી — ઘણો દિવસે આવ્યા ને આવજો! — ગાવા લાગ્યું.

મુખ પણ [illegible] ને [illegible],
"[illegible] ... નહીં લાગું.
"[illegible] ... ને [illegible] ...
"મને [illegible] ...
"મારો ... નહીં [illegible] ...
"[illegible] ... દિલ,
"[illegible] ... દિલ,
"[illegible] ... આવો,
"[illegible] ... આવો.
"[illegible] ... આવો.
"[illegible] ... !"
"[illegible] ... !"

"... ને ... આવો! હવે ક્યાં જાય?" કુહુ બોલી ... [illegible]

"રૂપિયા લાવજો!" બોલો બોલો બાપ! બોલો બોલો ચંદ્ર! પ્રભુ
"હાથમાં આવ્યો! હરિશ્ચંદ્રનું નામ ભુલાવ્યું
"દઈ ગયું. પણ એ ચંદ્ર હાથમાં ~~[illegible]~~ આવ્યો — ભાગ્યો
"~~[illegible]~~ દાવો — ~~[illegible]~~ ભાગ્યું ~~[illegible]~~ ભાગ્યું
"પણ હવે નથી ~~[illegible]~~ જવા દઉં! ભગવાન!" ચંદ્રની
હરિશ્ચંદ્રનો સંદેશો કહેવા લાગી —
ચંદ્રની ગાવા લાગી.

"હાથ આવ્યો ~~[illegible]~~ બોલી! હાથ મારો
"હાથ આવ્યો!"
"જાણું છો, છો દૂર જાઓજો!
"[illegible] [illegible], [illegible] રીતે આવું બોલી
સંદેશો પૂરો કીધો. પોતાના હાથ એક રીતે આવું બોલી
બોલી રોતી રોતી ~~[illegible]~~ ગાવા લાગી.
"રડું બડું કે પાવન નાથ!
"રણે આવો આ [illegible] હાથ!"
હાથ દૂર લઈ ~~[illegible]~~ [illegible] કે આવી [illegible] જાણીને
છેટે ઊભી રહી પ્રણામ કરતી રોતી ~~[illegible]~~ રહી.

"પ્રભુ! આપનું તેજ નમાવો,
"દૃઢ શરીર ત્રિભુવનનું તું ધારજો.
"જાવ આવ્યો અધમ ના ઉગારો,
"તેને ભાઈ આપીને ઉગારો.
"બેને ભાઈ મળ્યો દૂર છે,
"સંગાથરૂપે [illegible] ગયો છે, —
"એ તો [illegible], નથી [illegible]
"પણ એ તો, ન પાવન થઈ!
"એ આવ્યું, સુધરી નથી જો!
"એ તો ત્રિમિત્ર, ઉગાર્યા નથી જો.
"હૃદય [illegible] [illegible] [illegible],
"[illegible] [illegible] [illegible] કરે!"

60

"પ્રીતિ સરીતીર ભરે ભવોનાં,
"પીશું પીતિ ઘરે પ્રીતિ સાગરમાં.
"સંપ્રસાદ કે આધિસ્વરૂપ
"તે તો સ્વાભાવિક પ્રીતિનું મૂળ.
"જાગી ભરત કે ઘરે સત્સંગ,
"એનું પ્રીતિ સર્વાંગ ના અંગ.
"ઈશ્વરભક્તની પ્રીતિ હતી તે
"સુધાસ્વાતિની ભક્તિ ધરે તે.
"પ્રીતિ સરીતીર આવી હું પીને;
"સ્વજન ઈશે તે કેમ લિખે?
"પ્રીતિભક્ત સ્ત્રી કે પામી
"રંગ કુમકુમ, તે છે ભરયાવી!
"સુધાચિત્રમાં ભરી ભણાવ્યું!
"શાંત અંકુર થી પ્રીતિ~~...~~દાન!
"મારું ~~...~~રીતિર આદિ અનાદિ!
"પુરો પાડો ~~...~~ ના લોભ!
"જાગી! દોરા પામી ~~...~~ તેની લીલી
"એની નારસિંહિ ગમ્મર,
"નેત્રે લીધે આવી હું સવિતા,
"છોડી ભરી, તોડી ઉગ રેતના!
"દૂર ભોળે છોડી સાચવું!
"રહું છે નહી ફાઈનું રાખવું!
"હવે વાટ ભરતની એ એકું;
"હવે વિશ્વભર ક્યાં...ન!..."

છેલ્લી લીટી ગાતાં ~~...~~ના સુરના મન પડતા
સ્વરકારે ગવાઈ એની ગાતાં ગાતાં ~~...~~ બંધ પડી.

---

૧. પ્રતિ.

[illegible] સંભાળ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] આંસી એ પણ માંગી, મેં માંગ્યું, [illegible]

[illegible] લખવા બાંધી દીધી, અને [illegible] [illegible]

ગઈ [illegible] તેમ વળી ગઈ અને [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] વળી ગઈ [illegible] [illegible]

[illegible] પોતાની પછી ઉપર ન પડી. [illegible] [illegible]

[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉપર [illegible]

[illegible] ને એ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ઉપર [illegible] પડી [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉપર [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]

આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible]

"Oh the terrible strain and under-taking that this frail heart had not been gone! I wonder if this [illegible] [illegible] [illegible]."

"[illegible]! [illegible] [illegible]! હું [illegible]

છું."

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને પોતાના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

અને ચંદ્રપ્રકાશિત સમુદ્રકિનારા
તેના શુદ્ધ ભેદ ના પુરાવાની દૃષ્ટિ નિર્ણય વળી
રહી. અનેરાત પણ ફીણવા સમાધાનો આ-
નિવાર્ય સમજાતી ક્યારે સંતોષ રોગોનિવા
કરવા લાગ્યો અને પરવાર રોતો બુદ્ધિ
શરીરમાં પાંઉના રહેતા ચિત્ર ભેદ
ઉભારે સમયાંત ફરી રહ્યો. આપના વિચાર લેર
એને તેમ ના દૃષ્ટિ મોટ્ટેથી અને અમીભાર
સૌ બુદ્ધિની નજોમાં માલિકોની લેવી ભુલાવા
લાગી. પણ એકલામાં પ્યારી સમજાવી અજ્ઞાને ... પરમાર્થ
ગાતા ફરી અને આ ફુંફરની ફૂંક ભાવિભાવ
પોતાના હાથની, અને બુદ્ધિ હતાના ઘરમાં પહોંચે
ની, કુટુંબના વિચાર એના મનમાં ઉભરાવા લાગ્યા
અને મહત્વની મને અનેક વાર પડ્યાં વિચારોના મારી દેહે
તેમ તે મળમાં - ઉભાર ના સત્ય
દેહ ગયા. વિકારકારી ફરે પણ વિચાર ... આવી ગઈ
વિચાર ઉભળ હોય તો વિકાર આમ ફરીથી ગઈ
એમ ના નવો અનુભવ અને શીઘ્ર થયો
ઉરસ્થાન ફરી નિશ્ચય થયો અને વિચારને વધારે વધારે
સૌંદર્ય સૌંદર્યમાં ઉપડો એના વિચારનું
પરિણામ કરવા લાગ્યો.

શ્રીમતી કે લિટલિરિયા - વાલ્ટ થયો ...
ફરી ફરી હતી તેના બંને આવી ... વિચાર વાદ. તેના
અને તે સ્વપ્નો ના આવે
અનેક હું હતી શંપાયતું કરો! સંકુચો આવતી અને

G. R.
1-3[illegible]
14/7

811 71

~~[illegible]~~ રીત પ્રમાણે [illegible] તો [illegible] [illegible]

છે તો એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] છે — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]. શરીર ઉપર [illegible] [illegible] [illegible]. તેમ [illegible] [illegible].

"~~[illegible]~~ મને કોઈ આશ્ચર્ય નથી પણ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] આશ્ચર્ય છે કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] ઇંદ્રિયો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વાસનાઓ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ઇંદ્રિયો [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ઇન્દ્રિય [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે! [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! તેમાં [illegible] 'પવિત્ર [illegible]' [illegible] [illegible] છે ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ પણ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] છે? ~~[illegible]~~ [illegible] વાસનાઓમાં [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ છે [illegible] [illegible] [illegible] છે! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. ~~[illegible]~~

---

1. ~~[illegible]~~ [illegible]

આ ~~[illegible]~~ ઉપર કહુમાર લાગણીઓની ઉદ્ધતાઈમાં રમખાણ
શું શાંભળ કરી? કુદરત પોતે જ પોતાની લાગણીઓ શું
~~[illegible]~~ સમજી શકે છે? એમની લાગણીઓએ એમનાં શરીર
જાણે છે — એમના શરીરવિનાશ જાણે છે, પરંતુ એમનાં
મન જાણી શકતાં નહિ. તો મારે શું કરવું? એવા લોક
લાગણીઓ વિચાર પોતાના ~~[illegible]~~ હૃદયમાં ઉદય પામતાં જોઈને
જ શું આવી ~~[illegible]~~ કોઈક અને ઉચ્ચ બુદ્ધિની લાગણી
કરી એને હિંમત નથી દેતાં લોક? — કદાચ તેઓ તે
હો — આ ઉપરાંત છે — પણ ~~[illegible]~~ આ કુદરત પ્રમાણે
~~[illegible]~~ અતિસ્વચ્છ દયાળુ પામું છું
હૃદયનું દુઃખ ~~[illegible]~~ કરવું છું જ
— તે દુઃખ સહનશીલતાથી! તે આવું જ કરવું રહ્યું!
છે — હું એકલો છું! નથી પ્રમાદ તો નથી જાણું ... "
શું કરું?"

હરિ! હરિ! હું શું કરું? આ દુઃખ ઉદયને આગળમાં

મારે શું કરું? ~~[illegible]~~ આ દુઃખ ઉદયને વિચાર
રાખી હું તેને કોઈ કરવું છું તો વિચારને સ્થાને વિચાર
કાઢું છું — તે ~~[illegible]~~ આ સઘળે વિચાર
કાઢું તે તો મારી દુર્બળતાની પરાકાષ્ઠા! કુદરત! ~~[illegible]~~
હું મારું ગાન કરું — હું હવે ~~[illegible]~~ મારું ~~[illegible]~~ તો
ગાન કરી ~~[illegible]~~ દાખવીએ કરીશ — મારા વિચારો તો
ગાનને ભરીશ. કુદરતે પોતાનું ગાન ગાયાનું નહિ, જાણે
નહિ, તે આજ કોઈ ગાયાને ~~[illegible]~~ એવું તેનું ભાન પણ
રહેતું નથી. પોતાના હૃદયને શાંત કરવા અવકાશ મળે એવું
ગાન આ દશામાં મારી પાસે નથી કોઈ પણ; ~~[illegible]~~ તેથી
ઊંડું મારું ગાન હવે મારી અવસ્થાને દશામાં જોઈએ પછી

813 [illegible]

અને હું [illegible] ને ગાન શીખવી, સમજાવી, ને પોતાને ફાવે
સાંભળાવે પણ [illegible] મૂછળિયાં કુમક ને ગાણી સાંભળે!
ને ગાણી સાંભળે તે તો ઉત્તમ છે. મેં કહ્યું અને
મૂછળિયાંની [illegible] પીઠે [illegible] મારું ગાન અને મૂછ-
ને વાગે તો એ સૂર મારા જ્ઞાન! ને એ ગાણી
સાંભળે કે સમજે તે મારો [illegible] ભાગ્ય! [illegible]
[illegible] હોરી વાર તે રમકડે રહ્યો, ભોળો ગણી, ઘણો
ગણી, ગાન મેં કહે કુમકુમની કુમળા ફૂલની [illegible]
વાયુરની તે ભોળા ગાનું ભોળો ભલો. એ મૂછ પોતાને
~~[illegible] [illegible] [illegible] ભાવું~~ — [illegible] — [illegible]
ભાવું ને નવા વાજાંની ભરાવે
ને ~~[illegible]~~ મૂછ ભોળાવે રાગે ગાનના સૂરધારે —
[illegible] [illegible] — એ [illegible] [illegible]
[illegible] ગાણા ભાવો.
એ [illegible] ગાવે ગાણા

"[illegible] [illegible] [illegible],
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!
"ગાવો, [illegible], ગાવો [illegible]!
"[illegible] [illegible] ના ભાવો.

~~[illegible]~~ [illegible] ઘરમાં સંસારની રીતિએ એ [illegible] [illegible]
"ન [illegible]" — ગાન [illegible] ગાવે પણ [illegible] [illegible] [illegible],
ને [illegible] [illegible] [illegible] તેમાં સંસારે [illegible]
ગણી.

"ન લખાવું, ન ભોળાવું!
"[illegible] [illegible] ના ઉઘાડું!
"[illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

61
813
62

814

"ને મતિ પાછી ઉપજી — આ મતિ આગે હતી — તો,
"અસ્ત્રસ્ત્રસંગ! આ સૂજેના ન ધાન!" ફુરેંકના ફુલ ઝાંઝું
~~[illegible]~~ આવ્યું નિકું દિન ફુલ કરી ~~[illegible]~~ પગલામાં [illegible]
ગાઈ રહ્યો.

"અહો ઉદાર આ આત્મા!
"અહો સુકુમારી! ઉજ્જ્વલી
"ગાઉં ત્યાગે, રહું ત્યાં
"તો ઢાંકીને ઓસીઆં!

સંસારે ફુલવેલા

"ફુલ જ્યાં ~~[illegible]~~ પગલાંથી આ સુન્દર પવિત્ર શરીર તોડું
"ફુલિન થયું — ને હાથ પણ આવે ના!
"શરીર ત્યાગે, ઈશ ત્યાગે!
"ફુલ આ સૌ ન ઓસીઆં!

"[illegible] પણ તો તો ત્યાગ પરસ્પર સંબંધ હું ધર્મ આવજો તો
"[illegible] આગળ ~~[illegible]~~ [illegible] ઉપનિષદ તે પામી —
"~~[illegible]~~ તે ફુલની ભેળાણ કર્યું, ફાગણી
"[illegible] તને ઉગાડું છે. "આ તે —
"[illegible] થઈ, આવે તું ત્યાગે નહિ ઉગાડું
"મળી ત્યાગે મળી આવ્યા
"ફુરી તો [illegible] ફાગ.

[illegible] ~~[illegible]~~ વિરહની
"ફાગ! ફાગ! [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ વાંચવા દે છે અને [illegible]
"આશુતમણી વાંગાને આને [illegible] [illegible]
"તેમ ફુરફુર ઉંચરાવે ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] હૃદય અને
[illegible] શરીર સોંપી દીધું અને આશુતમને
"સોંપ્યું છું તે [illegible] ન રહેવું! ~~[illegible]~~

815 514

"માધુર્ય અને સંસ્કારિતાનો આ સ્નેહ પણ ફરી-
"ફરી સંયોગ શક્યો કે નહિ જ આવશું! તું જ અતિ
"તું જ શામળી! ઉદારતા અને રસિકતા પણ ભરેલ છે.
"પ્રિય કુસુમ! પતિ-ભાવનાપણું ચાલમાં ભર્યું પણ
"છે તે પવિત્રતા પણ પામ્યું છે! — સાર્થકપણું તે મહા-
"નમ્રતા — માધુરી સંસ્કારિતાની ~~સાથે~~ [illegible] સાથેની સાથે
"ભેટાડે ભર્યું છે! તો તું સતી નથી અને પતિ-
"વ્રતા નથી — તો સંસારમાં ~~[illegible]~~ ફૂલ મળ્યું [illegible]
"સંસારના પરિણામમાં ~~[illegible]~~ ચાલાક ભરી શક્તિ અર્પી
"ફૂલે છે! કે ફૂલ સંસાર નહિ નિર્ગમ્ય છે તેમ છતાં
"હું માનું છું કે માધુરતામાં આવા ઘણાં
"આવો જ મધુરો ફુલવાડ છે!
"આહા ઉદાર! તો ચાલો!
"સતી તું રેખુ! તો શામળી!
"હૃદય ભર્યા ભરેલું તો ભરેલું!
"શરીર ભર્યાં ઝોળ્યું તો ઝોળ્યું!
— તો સામાન્ય!
"દુનિયામાં પડી પડી કુસુમ — ચાલ્યા હૃદયે ચાલે
"~~તેના હૃદય ચાલ્યા હૃદય ભરે~~ તે ચાલ્યા હૃદય તે જ સાચવીશું
"~~[illegible]~~ કે માર્ગે ~~[illegible]~~ નહિ ભર્યા છે તે જ
"છે અને તે જ માધુરતાની મૂર્તિ મારી છે?
"તું સાધના પ્રાર્થના કરી જ નથી. ચાલ્યા હૃદય સાથે
"ચાલ્યાં હૃદય અપરિચિતાં પામ્યું તે ફૂલ ~~[illegible]~~ ભરે!
"ચાલ્યાં ~~[illegible]~~ અપરિચિતાની ઇચ્છાથી ~~[illegible]~~ અર્પીએ કહ્યું

"ઓહ! [struck] વાંચનાર! એવા પરમ સૌંદર્ય પામેલાં
"કુદરતને કોઈ જાતની જરૂર પડવાની કોઈ કાળમાં છે?
"[struck] જેમ [struck] [illegible] વિશ્વરૂપ દર્શન
"પરમાત્માનો સૌંદર્ય પામેલો [illegible] સૌંદર્ય પામતો નથી
"તેમ સંસાર પ્રતિબિંબ કરવા [struck] દેખાય
"સૌંદર્ય પામેલાં કુદરત સૌંદર્ય પામતાં નથી. એ સૌંદર્ય-
"ને આપણા આત્મામાં સ્ફુરાવો ને સ્ફુરાવો! લેખ-
"કનું કોઈ લેખમાં લખ્યું નથી. [struck] ત્યારે
"કુદરતમાં તે જ [illegible]—એ ત્યારે ધર્મ છે એ ત્યારે
"નિર્મળ! તેને [illegible] નષ્ટ કરી શકો નહિ! એ
"તેની સાથે જ ત્યારે [illegible] તેને [illegible]—તે
"ત્યારે [struck] પરિપૂર્ણ [illegible] આત્મસિદ્ધિ થશે! [illegible]
"[illegible] [struck] એવા [illegible] [struck]
"માટે સત્ય માટે છે તે [illegible] [struck] એ, કુદરતમાં [illegible]-
"ને પ્રતિમા પામવાને! [illegible] ઈશ્વરની પ્રતિમા રૂપે પામે તેમ
"[illegible] આત્મા પ્રતિમાઓ પામવાને [illegible]-
"સત્યમાં માટે છે. [illegible]! [struck] કોઈ પામે [illegible]-
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"તેની [illegible] [illegible] [illegible] કુદરતને [illegible]
"[illegible] [illegible] કોઈ [illegible] કુદરતનો લોભ [illegible] [struck]
"શરીરનો લોભ કરવા માંડ્યું એ [illegible] [illegible]
"કર્યો તે તે નહિ! [struck] [illegible]! પોતાની [illegible] [illegible]!
"[illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible] [struck]
"[struck] [illegible] સૌંદર્ય [illegible] [illegible] [illegible] [struck] [illegible]—
"[illegible]-[illegible]-[illegible] એ તો [illegible] [illegible] તે [illegible]

"કુરુક્ષેત્ર! — યુધિષ્ઠિર ભાગતે જુઓ!

"અહો રાજધર્મ વરનારા!

"શાંતિ-પર્વ-કથા ઉચ્ચારનારા!

"ન ભૂલાઈ તું ના [illegible]!

"વિવાહનો [illegible] ના [illegible]!

"તમે અરેરે, ના! તે [illegible] પ્રતિજ્ઞામાં હું નથી
"આવી શક્યો છું — તે [illegible] ભાગ્યમાં પણ [illegible]
"ન જ રહ્યા છો. યુધિષ્ઠિર તમારો ભાગ [illegible]
"તેનું શાંતિથી [illegible] તમારે [illegible] રહ્યું નહિ. [illegible]
"તમારે માટે [illegible] ન [illegible] [illegible] રહ્યા છો — [illegible]
"તમારે માટે [illegible] તમારા [illegible]
"નો [illegible] [illegible] નહિ. [illegible] તમારા [illegible] [illegible]
"કર્યો [illegible] — [illegible] ભાગ પણ [illegible]
"ને [illegible] [illegible] [illegible] ભાગતે [illegible] [illegible] [illegible] છે. કુરુક્ષેત્ર!
"[illegible] [illegible] અહો [illegible] [illegible]
"યુધિષ્ઠિર ભાગતે જુઓ!

"[illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible],

"[illegible] રક્તધર્મ છે [illegible]!

"[illegible] [illegible] [illegible] નહિ!

"કુરુક્ષેત્ર ડાઘ, [illegible] [illegible]!

"[illegible] [illegible] [illegible]

"કુરુક્ષેત્ર [illegible] [illegible]!

"શાંતિ [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible].

"શાંતિ [illegible] [illegible] [illegible],

"[illegible] [illegible] ન [illegible]!

"કુસુમિકા મૂળથી છૂટી!
"ફૂલડું[1] લતા-ઘરથી છૂટી!
"પ્રિય કુસુમ! તારા આંગણિયે તેને રહેવા દો ને! કેશવલો એ મુગ્ધિકા બાળા સજની સાથે બાલા
"અવતાર ધરેલો છે ને!" એના મુગ્ધિકા કુસુમ ભાવું
આ બાળ બોલ્યો – તેને જોઈ આપણ હવે તેમ એને કુસુમ
બોલ્યો. "પ્રિય કુસુમ! આપણો હવે આ ઘરે છે ને!
"હવે ગિરિરાજ પર આવો,
"સૃષ્ટિમાં આનંદ લાવો;
"પ્રિયા! તારા ઉપર અર્પણ છું!
"પરા પ્રીતિ-ભર્યા રહેલો છું!"

રાણીના સુન્દર શરીર ઉપર [illegible] ચન્દ્રનાં કિરણ, હવે પડે, પડતાં હતાં, તેને આશ્ચર્યકારક લાગતાં હતાં તેમ [illegible] પ્રિયતમના હાથ પડે એના શરીર ઉપર હતાં હતાં, એ સજની તે કહેતાં એનો મુગ્ધિકાર [illegible] સરીરના લાગતાં હતાં. આ સર્વ સ્વીકારીને તે સર્વ ભિન્નમાં, સજની એ સર્વ પરિસ્થિતિમાં કુસુમ [illegible] દૃષ્ટિ કરુણાવતી એની આંખોમાં પડેલી [illegible] મધુરતાની મૂર્તિને કહેવું ઉપર કરી કુસુમ બોલ્યો.

"પહેલું શીતળ ચન્દ્ર શા;
"તેના મુખથી, તું આવીને છે કહ!
"સુધાકર આ સુખ લહી,
"તને નહીં કોણ રહેશે!
"તને નહીં [illegible]
"કહેવા આ આંખોમાં સહીને ચન્દ્રકિરણ [illegible] આ સંસારમાં [illegible]
" [illegible] આંખોમાં આવીને. [illegible]

૧. કૃત્રિમ, conventional

"કે સાસરામાંથી ન આવ્યાં હોત?"

રહેતીની [illegible] ઉદરમાં [illegible]

ગાલમાં [illegible] ઉના ઉના આંસુઓ.

"હવે આગલાવાસ કે [illegible] ન ગાળવાને માટે

"ગામની ગોરીઓ લજ્જા કરવા મને સાંભરતા નથી?

"નથી ના. [illegible] તો હવે ફક્ત ગીત

"ઝૂરું છું.–

"સૂતો, વ્હાલા, તું સુખ નીંદે;

"મુને તું કેમ ના જાગે!

"દીકરા, આ રસ્તાને તમે સૂવાડી શકવા ને [illegible]

"એના કરતાં શિલાનું ઓશીકું સરસું રહ્યું હતું વ્હાલી ઘણ–

"ઝરુખે [illegible] વહાલે સાંભળ્યું છે! શું કરું!

"[illegible] "શિલાને સાંધ્યું શું સાથી

"સૂતો વ્હાલા, તું સુખ નીંદે;

"મુને કે [illegible] કેમ ના જાગ?

"શિલાને સાંધ્યું શું સાથી

"જાગો રંગમાં તું, ગરમ નાતે?

"ગાલે ના રોમ ના, વ્હાલા,

"કરી કે કેમ ઉઘાડી;

"સુકુમાર આજ શા લાગે"

"શિલા પર કેમ સુવાડું?

એકના ઉકળતી અકારણ હસવું ગાંઠ, રાતભર

ભરી રહ્યું. [illegible] આંખોમાં તેના [illegible] જેવા ન રહી [illegible]

વરસ ફરી ફરી રસ્તાને અમૃતરસ સને [illegible] પરણી

[illegible] દુખના ઉપર સહી ભારોભાર

ડોકાઈ કરી વાટ ઊડતા હતા. ~~[illegible]~~
ચંદ્રમાના ^ દૃષ્ટિ ના ઉપર પડતાં જ
ગયું; [illegible] રાતી કરી મોઢાં કરવા લાગ્યાં;
લીલાં ~~[illegible]~~ ફૂલનાં ફૂલ [illegible] ચોમેર
~~[illegible]~~ પોતાના હાથે [illegible] રાતે [illegible]
કરવા લાગ્યાં.

"આવું ભૂલ પડતા લાગે ના,
"ઊઠે ભૂલ કરી વાડે ના;
"સાંભળે છે ચામાંરે ના?
"કઢીને કે, આહા! લાગી ધા."

"હરિ! હરિ! ચંદ્રનાં કિરણો અને પવનનાં [illegible] પડશે
મન [illegible] લાગે [illegible] ના [illegible] પણ
"ક્યાં ગયો છે?
"કુમારી [illegible] ના આવશે,
"પવનથી ના ના લહેરાતો;
"હૈયાં કરીને — હું લહેરી ~~[illegible]~~ તે!
"હું તો, [illegible] લહેરી તે." !
~~[illegible]~~ પવનનો પડશે હાથ વડે લહેરાતો રાતે
~~[illegible]~~ હાથે પર [illegible] તેનાં કાંઈ [illegible]
હોય તેમ એ પડશે ^ લઈ રહ્યો. પોતાના હાથે
ઉપરથી એ લહેરી [illegible] ના [illegible] — પણ રાતે
રાંકના ઉપર લહેરો. પવનનો [illegible] પણ
[illegible] કર્યું [illegible] લાગે [illegible] હાથે [illegible]
[illegible] આપણું [illegible] લાગ્યાં.
"[illegible] ના [illegible] કરાવ્યાં,"
"[illegible] ના [illegible] [illegible]

[illegible]

"રહે ના ધૈર્ય; તે ભણે;
"ક્ષમા કરજે, પ્રિયે રાજ્ઞી!"

ત્રિ: આમ કહી નાક આગળ હાથ લઈ આવી.
ભીનાં ભીનાં સુકોમળ નયન પાંપણોમાંથી આંસુ
ગાલના ઢળતાં ભાગમાં. કંઈક આવી કંઈ ભાન,
~~અને કંઈક~~ ફરી અને કંઈક અટકાવી આ ~~આંખ~~ પાંપણો
આંખો, પહોળેલ પાંપણો, ~~અ~~ ચંદ્રના કિરણોથી ઝરવાનું
પરસેવાભર્યા ભાલમાં મોતી જેવાં ઝરી પડતાં આંસુ,
અને ~~[illegible]~~ નવોઢના બિન્દુ જેવા ફૂલના
પર બિંદુ જેવાં આભ: આ સર્વ દીપક આગથી કોઈ રહી
ઠરી ~~[illegible]~~ પણ દીપ ઢાંકી જાણે ઢાંકીને ભણી.

"મેં જોયાં નેત્ર ભરેલ આ
"અને આંસુ તણી ધારા!
"ફરી ભીની પાંપણો તણી,
~~[illegible]~~
"પડે સરતી ધારા એ તણી.
"~~પ્રિયા! એ~~ આંસુ ભરેલી

એ આંસુ લ્હોવા લાગ્યો! ~~[illegible]~~ પ્રમત્ત આંસુને
ચેહરે ફરીને પોંપવાં તો ગાલ ઉપર આ હાથે ફરવા
લાગ્યો તેની સાથે આ કુમળા હૃદયમાં કંઈ ધાર પ્રીતિ
ઊભી તેમ ~~[illegible]~~ અનુરાગ વ્હ્યો. ~~[illegible]~~

"પ્રિયા! આ આંસુ લ્હોતાં હું;
"વહનશાલિનીનાં બીજાં હું:
"અધિકૃત, આંસુ એ લ્હોવાને
"હું, ના સુકુમાર પુરુષ ભવા.

12-25
12/7

"પ્રભાતના મંદિરમાં સાંજે આવેલાનો સ્વીકાર ન
"હતો તે કાળ પ્રારંભ થયો. પણ જે મેં ફૂલ લીધાં,
"તે ફૂલ ઉપર મોહ પામવા, ~~[illegible]~~ ત્યાં સ્વીકાર નહોતો
"તેનો કાળ પણ નહોતો. પણ [illegible] લીધાં
"વિના ન રહેવાયું તે લીધું — લીધું — તે લીધું.
"[illegible]. [illegible]! [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible]
[illegible]! "[illegible] ફૂલ [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible], [illegible] [illegible]
"[illegible] પડ્યા [illegible], [illegible] [illegible]
"[illegible] ફૂલ! [illegible] ફૂલ તે [illegible]!"

~~[illegible]~~ એ [illegible] ફૂલ [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] કાળ તેની [illegible] ત્યાં ~~[illegible]~~ [illegible] થયાં, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] એ [illegible] [illegible] [illegible] પોતાનું ફૂલ [illegible] [illegible] ~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible], [illegible], [illegible] પોતાનું ફૂલ [illegible] [illegible] પોતાની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible]! ~~[illegible]~~ આ પવિત્ર [illegible] [illegible] પર
"[illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible] [illegible] તો તો ~~[illegible]~~ [illegible]
"ન [illegible]! [illegible] [illegible] તો પછી પણ આ [illegible]
"[illegible] ન [illegible].

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
"[illegible] [illegible],
"[illegible] [illegible] [illegible],
"[illegible] [illegible],

[illegible].

"અંતરપટ ખસાડી નાખીશું,
"મૂર્તિમાં [illegible] ભરીશું;
"પ્રીતિ ~~[illegible]~~ ભર્યા વિના રહ્યા છે!
"ઉપમા વસ્તુ સૃષ્ટિ વિણ છે!
"હું આ અંતર~~પ~~પટ મારી ભાળ શકતો નથી!
"પણ તેની (ઉપર) અંતર ગયું! — તે હવે સહી શકે નહિ.
"કુંવર! તું ભાગ, છૂટ, તે ~~[illegible]~~ આ કુંજ
"[illegible] [illegible] કર! આ [illegible] ~~[illegible]~~
"હવે આપણા કુંવર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૬૨૫ ~~[illegible]~~ કુંવરસુંદરીના ~~[illegible]~~ [illegible] આંસુ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહ્યાં, [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] લાગ્યાં,
૭૦૪૨૩ ૬૪ [illegible] તે [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] લાગી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] લાગી. [illegible] [illegible] [illegible]

"અતિ [illegible] [illegible] [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
"[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible].
"[illegible] [illegible] [illegible] "
"[illegible] [illegible]! [illegible] [illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:
"[illegible] [illegible] [illegible]!

"હતી હું આવતા રહેજો.
"ક્યાંથી હવે હું છેડું પાછો!
"ભાગ્યમાં લખ્યું જ હશે!"

"અરે! આ અત્યારે વિશ્વમાનવ દેખાય છે ત્યાં તો
"વિશ્વમાનવને આવતો કંઈ શ્વમાન દેવા માંડશે!
"અરે ભાઈ! આ વિશ્વમાનવમાંથી કેવી રીતે છૂટવું?"

કુદરતે રાતે વાદળી ઓઢણું આગળથી વધીને ઓઢ્યું પણ કુદરતનું હતું તે છેવટે એની આંખમાં ચમકતી ચમકતી, ને સ્મૃતિમૂર્તિઓને ફૂલોમાં પણ માટે રીતે આકાશે ચડી ગયાં, આ નક્ષત્રો કુદરતની મળતી જતી આપી દેવા આવતો હતો ત્યાં. કુદરતની અંદર રહેવાની સુંદરી ઘડીકમાં પણ આગળથી ઉડતી, ઘડીમાં માંકડી ભળતી, ઘડીમાં હાલતી ચાલતી આગળ સરતી, રાતે પીળાં માનવીને ફરી ફરી ડૂંટવતી હતી- ને ભાગ્યમાં પણ ભરેલી દેવતો સ્વર્ગ કરતો સાધુ-સાવિત્રી-વાળો કંઈ પાંખો ક્યાંય ક્યાંય વધુ ક્ષિતિ ત્યાં ત્યાં ફરતું કરવા લાગ્યો રાતે તે સર્વ ત્રિવાળી મહાવિશ્વનો હેલો આવડાવવા લાગ્યા-

૧. આ રીતે ૧૩ કલાક કરવાનું.

લાગ્યો, અને નિર્જનના અગાધ નિશામાં ઘુઘવાટ
~~...~~ દિશામાં લાગ્યો.

"હરિ! હરિ! હરિ! હરિ! ૐ! ૐ! ૐ! ૐ!

"કુરુસુંદરી! હવે તો જાગો! તમારી મૂર્છા હવે તો
"દુઃખમાં છો; ~~...~~ અને ~~...~~ મરણ તો આવે
"તો આ વિશ્વમાંથી છૂટવાને માટે આપણાં ગયાં તો તમારા
"મને મૂર્છા ધરે કે ~~...~~ સ્મૃતિ વધુ લાગીને દૂર ગયો
"ને તમારો પવિત્ર આત્મા તમારા શરીરનું માત્ર
"વિરહ વિસારો!"

મુખ ઉપર કુંડાળો ઝાકળીના નથી; જતાં હવે
શરીરમાં નવા વિકાર કરી જતા હતા અને કુદરતે
ને બુદ્ધિને પરવશ કરતા મહામારણ ~~*~~ અને અંગે
પ્રકાશ પાડતા હતા – તે આત્મસ્ફુરણ ~~...~~ પણ તેના હૃદયને
~~...~~ છતાં નિર્જન ગાને નાચતી; હતાં છતાં
રાગ, ~~...~~ અને રોમાંચ-
યોગ, અને શરીરમાં આવતી ઉત્તેજના ~~..~~ અને ઉછળતા
તરંગ, કે એ કાંઈ આ વિચારો ~~...~~ ઉઠતી ~~...~~
સ્મરણ કરતાં હતા. "~~...~~"
કુરુસુંદરીના મનમાં ફરીથી ગવાઈ હતી કે
"પ્રેમ ભરતાં ન રહે નહીં વળે.
"વેદ ભણતાં ન રહે નહીં વળે,
અને "પ્રેમ જગાવનારને પ્રીત જગાવે!"
"વિષય વિષના આવેગમાં જકડાયેલાં ચિત્તને સહ-
વાસે કદાચિત્ તે હવે ઉત્તરમાંથી પાછી વળે હવે
નવી વાત જાણતી, આનંદ દુઃખની ભૂમિમાંથી ઉપર

J. P. 1-30
14/1

પડિયાઓમાં

ત્યારે, રાતે કે વહેલી દુકાનોથી ઘુરકાટો ... [illegible] ... મોટી ઘુરકાટ — જાણે તો [illegible] કોઈ ડુબાડું કે જાણે તો કોઈ તરવું! "આ [illegible]! મારો કે ડુબાડો!" વગેરે ડીંગ ... હવે સમજાઈ. [illegible] પવન તો ઉગ્ર ... [illegible] હતો. ... [illegible] ... વરસાદની [illegible] ... [illegible] પણ ... [illegible] હતો, રાતે [illegible] ...

"પવન! મસ્તીએ ના ચઢ!
"વીંઝી ન વાળો આ ઝાડ!
"ઓલી [illegible] ઝૂંપડી ના તું
"ઉડાડ ના! રાંક ગરીબનું.
"[illegible] ઘરની પાટલો વાળો,
"નહીં ચૂલા બાળે [illegible] ભારો;
"પવન! આ રાંકી ના ડુબાવો!
"મહત! [illegible] વાળ્યા રહેવા દે!

"[illegible] રાતે ... — [illegible] —
"પવન! મહત! હવે બસ કરો! Now, have
"done with your nonsense! હરિ હરિ!

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... પણ ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ...

[illegible]

~~[illegible]~~ આવતો હતો.

"લાલ ફરમાવી આ રીતે,
"અધૂરતા ન મૂકતો ક્યાંયે!
"વિરહ શાલદોમાં ગ્રહ્ય ન કરે!
"ન ભેગાનું હું નાનો! હારે!
"હું નાનો છું, હું નાનાનો;
"હું દુઃખી છું, હું દુઃખવાળો;
"હું ગરીબ છું, હું ભિક્ષુ વાળો,
"પ્રિયા-વિયોગી હું વિષ ભલાનો!
"પ્રિયા! ખૂણીનું ખાડો છે!
"રાહુની સાથે લાડો છે!
"તું હાલે હું હૃદ રહું, હ્રદે!
"હૃદયપર રોતો રોતો જઈશ?
"હવે સ્વપ્નમાં નથી ફરી,
"હવે હાથે નથી વધી;
"નથી સંસારની નીતિ;
"નથી સંસારની રીતિ.
"જ્યાં સંસારનાં છાયાં,
"ત્યાં તો આશા" [illegible].
"બિચારું ન ચાહુનો પડ્યો!
"ફરીને સ્વપ્ન ફળ્યાં.
"ગિરિવર શરદ પાવન સા;
"નયનમાં ના નાદે તે ચરણ;
"[illegible] છેડાણ તો રાખ?
"ભોગવે, ભાઈ, રહી રાત?

દુઃખભર કૂવો [illegible] [illegible] ના [illegible] [illegible]

પૃ. ૬

ટીકા ૧. [illegible]
૨. [illegible]
[illegible]

"કુંવારિકાઓ! તમને તમારૂપણને [illegible] રાસિકાનાં ચિત્રનું
"ભૈરવના રાસિકાનાં ટોળાંને પણ તમને તમારૂપણ [illegible]
"નૃત્યો વિના ચૂકશો નહિ. અટકેલ [illegible] પૂજિત
"રાણચંદ્ર [illegible] ને રાષ્ટ્રિયતાને કરવાના [illegible]
"ધર્મિષ્ઠ તત્ત્વજ્ઞાનીઓ વાંચીએ છે તે ન રાષ્ટ્રિયતાને
"તમને તત્પર કરવા નિમો ન ખૂબને, કરો છો તે
"મમા કરશો! તમારી કે મારી એ ચીઠ્ઠીઓ છે
"મારાથી ભેંતાતું નથી, બોલાતું નથી."

"કૃશ કૃપણો કંઇક ધ્રુજતાં હતાં ઉંચે આને [illegible] [illegible] સ્મૃતિમાંથી [illegible] નાચતાં સિંહાસનો ખસેડી ખસતાં ઉંચે એક એના શરીરનો શિથિલ થતાં નસોમાં ખસી રહી રૂપિયાને ભાસ્યું — અંતરમાં તો અંતરમાં તે ખો-ટાંમાં ઝાંખી પાડ્યું હૈયું ને [illegible] ઉંઘમાંથી ઉચ્ચારવાની કંઇક ભરી હતાં તેની [illegible] [illegible] ભરેલી તેમાં ના ધર્મશાળાના ભટકતીનો [illegible] લાગી પધારીને [illegible] પ્રકટ થઈ. [illegible] [illegible] આંગણામાં તળાવે [illegible] રાણીઓના ઉદ્ગારો [illegible] [illegible] [illegible] ધીમા, અને તપતા [illegible] માંડે તેમ તોળ ધારેલ [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] પરિણામમાં [illegible] [illegible] — [illegible] માંડે તેમ રાત્રિએ [illegible] અને [illegible] [illegible] ઝાંખા [illegible] હૃદયું.

"અમે તે ધિક! [illegible] તે [illegible]! [illegible] [illegible]
"તે પણ આ [illegible] [illegible] [illegible] છે તે [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે." [illegible] [illegible] [illegible]

"ફરમો. આ સખીને અદ્ભુત ગણું તો ~~...~~ પ્રતિબિંબ ~~...~~ રૂપે
"રાત્રિ નથી કે દિવસ ગણું તો ~~...~~ પણ ફીકર
"છેદ વિના ચિત્તની અખંડ નથી. — ~~...~~ કુદરત!
"પ્રિય કુદરત! તને "પ્રિયા" કહું કે ન કહું? — તો તે
"તો હો — હૃદય નો હું આજ કે ત્યારે નથ
"આવે મ્હારી આંખો ઉદ્ગાર ત્યારે ઇશ્વ માર્ગનું
"ફર!"

હૃદય માંહે સંભળાઈ રહ્યો તે અનંતના ~~...~~ ગીતના
મૂર્તિને સમાગમનાં કે ~~...~~ આત્મને આવીને ~~...~~
દાદીની આંધાર આવી આંખ ~~...~~ ઉદ્ભવ્યા નહીં આવે ત્યાર
~~...~~ ~~પંકજમાળાને હૃદયે લીટ~~ ~~તેમ~~ પંકજના હૃદયમાં
~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ પ્રેમ-
ના તંતુ ~~...~~ પ્રકાશ્યું હૃદયમાં અને
ક્ષિતિજપર ફરી ફરીને ઇચ્છાની પેઠે તેમ ~~...~~ તેને
ક્ષિતિજમાં આવ લાગ્યો — આવી આવ લાગ્યો
મૂર્તિ છૂટી ગઈ!
"પ્રિયા! મૂર્તિ છૂટી ગઈ!
"પ્રિયા! સ્નેહથી ભરી દે!
"સખિ! સુરતથી આવ,
"અરુણી રહી ફીક રહ આવો!"
"અરુણી રહી ફીક સહ આવી — સંભળાઈ ગયું!
હૃદય હૃદય માંહે આવું કે સમાગમ
"ફરફરે અવતાર ~~...~~ આ!
"ઉછળે નીર-સાગર આ!
"હવે વિશ્વમાં રે કો રહ્યો,
"પ્રિયા, રંક તે આ મહીં!"
~~...~~ અંતે હૃદયની આંખમાં ઝેરના સુવાસી અને

એનું ફૂલ આખું ડોલવા લાગ્યું.

"પ્રિયા! મુખડીએં ચૂમી લ્યા!
"પ્રિયા! આંખડીએં ભરી લ્યા!
"[illegible] આંખ, [illegible]!
"અનંત-સંકેત [illegible] છે!"

[illegible] એના [illegible] રાખે [illegible] [illegible] આવ્યા [illegible] [illegible] [illegible] ફૂલ રાખી, [illegible] [illegible] [illegible] એના [illegible] [illegible] ડોલવા લાગ્યું. [illegible] [illegible] ફૂલની [illegible] [illegible] ડોલવા લાગ્યું.

"[illegible] [illegible] [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible]!"
"[illegible] [illegible] [illegible]."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ફૂલની [illegible] ડોલવા લાગ્યું.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ડોલવા લાગ્યું.

"પ્રિયા! મુખડીએં ચૂમી લ્યા!
"પ્રિયા! આંખડીએં ભરી લ્યા!
"[illegible] [illegible] [illegible]!"
"[illegible] [illegible] [illegible]."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ડોલવા લાગ્યું.
ફૂલની [illegible] [illegible] [illegible] ડોલવા [illegible]

"પ્રિયા! મુખડીએં ચૂમી લ્યા!
"પ્રિયા! આંખડીએં ભરી લ્યા!

“ઉઘાડી આગગાડી? દે ને!

“મનઃપૂર્વ, વ્હાલાં બાળો, લે ને!”

ગાન બંધ રહ્યું પણ ઉજાગરાનો બોજ આંખો પર હતો અને તે ભારે હતો. કુટુંબકુંડની આશાઓનો જ સંકેત હતો. એના માતાપિતા અને તે પણ ત્યાંના ચંદ્રકાંતચંદ્રના હાથ રહ્યા. ચંદ્રકાંતચંદ્રની આંખો અંજાયેલી જ હતી. એ પોતે બેઠો હતો તેમ જ બેઠેલો જ રહ્યો. પવન વાતો હતો તેમ વાતો જ રહ્યો ~~[illegible]~~ ચંદ્રની ઝડપથી આવી પડતો હતો ત્યાં જ પડી રહ્યો. ફરી માત્ર અંતરનો પડ્યો કે ચંદ્રકાંતચંદ્રની આમ કૂદકે ઊંડે ઉતરી પડ્યો હૈયા એમ એની બાજુ એના એના આનંદસાગરમાં ભળી ગયું, અને એ સાથે કિલ્લોલ કરતો અનેક સ્વપ્ન ઉઠતાં પવનની [illegible] [illegible]. કુટુંબ લહેરીઓથી કુટુંબનું વત્સલ ~~[illegible]~~ [illegible] કુટુંબ બોલી ઊઠે એ પડ્યો કે ગાન ઉઠતાં ફરતાં કુટુંબ માસિક ગાનની આનંદની પરિપૂર્ણતાથી કે ગાનની શાંતિથી ~~[illegible]~~ શાંત થયું અને એની પૂર્ણ ચંદ્રકાંત[1] કે નિદ્રા છૂટી. તેમ ફરતાં ચંદ્રિકાઓના ~~[illegible]~~ [illegible] મોટી પોતાને સ્વપ્નમાં માનતી [illegible] સ્વપ્નમાં પડતી કુટુંબ દેખાઈ વાર ફરી એની પડી રહી. ~~[illegible]~~ એમ ~~[illegible]~~ હાલતા ચાલતા બિના આંખમાં જ પડી રહી ને પવનથી ઉઠેલા ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ દેખી અને આંખ ઉઘાડી. ~~[illegible]~~

૧. આગગાડીને વાગવાના અવાજ.

પૂર્વક ઉપર આંગળીઓમાં સંધૂ કરી તેમને પોતાના
ઉર ઉપર મૂકવું [illegible] [illegible] પણ [illegible]
[illegible] આંખે [illegible] કર્યું, અને સંગરામા [illegible]
[illegible] તેમ કુમુદ [illegible] ન ખરી રહી. [illegible]
પણ વાત [illegible] સંગરામા [illegible] પોતાનું
[illegible] કરતી કુમુદ [illegible] દૂર [illegible]
અને [illegible] [illegible] [illegible] કરવા
લાગી. [illegible] પોતાના
[illegible] [illegible] [illegible]

"ફરી! [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]

65 "હું પોતે તો નહિ! [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible]
"આવો ના [illegible]! [illegible]
૨૦૬૩૨ "[illegible] છે? [illegible]
66 "[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]! હું [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]

"ના હોય, એની શી ફિકર આપણને કે કોઈ બાપડીની
"પરિણામ હોય તો તો ઠીક છે [illegible] આવે છે
"એની [illegible] કરવાની ના પાડી! — એમ બોલે
"આજકાલ એ ના જાણે કામ. તો શું રહ્યું કરે?"

[illegible] માંડીને આવી, [illegible]
[illegible] ઝાઝી વાત [illegible] [illegible] તેના આગળ [illegible]
[illegible] [illegible] ઊભી રહી. પણ [illegible]
[illegible], [illegible], [illegible] કરી, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહી [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] રાખી [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહી
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] કરી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] રહી.

18 Jul 1899

પ્રકરણ ૨૮.

[illegible]

કુસુમ [illegible]નું આગમનું:

"And on her lover's arm she leant,
And round her waist she felt it fold

[Margin note:]
"All precious things, discover'd late,
"To those that seek them issue forth;
"For love in sequel works with fate,
"And draws the veil from hidden worth."
Tennyson's Day-Dream.

"And far / across the hills they went
"In that new world which is the old."
Tennyson — Day-dream.

C. J. 1-30 / 75/4

"[illegible]! [illegible]! [illegible]
[illegible]" [illegible]
[illegible]

[illegible]

Vaster in being free from toils of sense —
"Was unseen stooping to the weaker heart;
"And so the fear of sweet Yasodhara
"Passed into peace and bliss, being softly led."
Arnold's Light of Asia.

સ્વા૦ — હું તમારા કુદરતી સુખ અને
દુઃખ ભોગવવા ને વિચાર મારાથી કુદરતીને
લાગુ નથી.
ડૉ૦ — સંસારમાંથી હું તારવવા માગું તે કુદરતી
સ્વા૦ — દેખીતા સુખો અને દુઃખો વિનાશી
જણાતી નથી.
ડૉ૦ — પણ દુઃખ
ભોગો છો? આપની ભૂલ થઈ હશે. આપના દુઃખ-
નો અંત નથી જ. તે એ દુઃખ
નાની શરીર ને સંબંધ છોડી એ દુઃખ
શરીરના ધારણ ભરેલા નથી. જણાવ ભરેલા તે
આ મહાત્માની તે ધારી તે ત્યાં
પ્રતીક્ષા કરી તે કામમાં એ માને નહીં થઈ ગયા
શરીરની ભૂલો જ સ્વીકાર કરી છે.
એમાં મેં કાંઈ નવું નથી કહ્યું.
સ્વા૦ — એમાં મેં કાંઈ નવું નથી કર્યું આ વિષે છે
ડૉ૦ — આપ મારાથી સર્વ રીતે
પણ સંસારના કુદરતી અનુભવો અનુભવ
ને પણ ધડાઈ થઈ અને તેવા ધારી આપને
નું નથી ધડાઈ થઈ અને મને અનુભવ છે.
ગયાના ધારી છે તેના દુઃખનો પણ મને
સ્વા૦ — તમને એમ નથી લાગતું કે આ વાત
કરી દુઃખ સંસ્કારથી
કરી ... કરવી જ નથી
અહીં કરવા કરતાં એ વાત કરવી જ નથી.

તેમાં બધાંને ઉતારવાનાં છે!

~~[illegible]~~ કુસુમ— બા! તો [illegible]

છે. — ..

કહોને કહોને કોણ કરનારી ~~[illegible]~~ આવીને

તે [illegible] [illegible]

સુંદર— તમને ખોટું લાગે છે ~~[illegible]~~ મનમાં

એવી અમર [illegible] કુમુદ તો આવી વાત કરવામાં

હશે કે નહીં કરવામાં ~~[illegible]~~ હશે?

કુસુમ— કુમુદ તો આ દુઃખમાં ના પડે,

~~[illegible]~~ એના [illegible] આવતા એવા [illegible] આવું

દુઃખ દીઠું છે. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ના આવું

[illegible] છે.

સુંદર— બહેન! બહેન! કુમુદસુંદરી! તો આવું

[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible] પણ છે [illegible] [illegible]

તમને [illegible] [illegible].

કુમુદસુંદરી [illegible] તો આવું [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible].

" ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] પણ [illegible] ~~[illegible]~~ હશે તે [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] હતી. પણ [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

કુસુ૦ — તમારા શરીરને તો [illegible] સુન્દરગિરિમાં ઘણી વાર [illegible] કર્યું હશે; પણ હૃદયને તો [illegible] [illegible] ન [illegible] કરવાનું અને [illegible] માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતી.

અને ઘણી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરવાનું [illegible]

કુસુ૦ — મારે પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શરીર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને મારા [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] મારે [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] હશે!" [illegible] [illegible] [illegible] છો? [illegible]

કુસુ૦ — શા માટે [illegible] છો? [illegible] સુન્દરગિરિમાં મારી [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૯/૧ — 838 ૩૦ — 6.5.1930

ના [illegible] મત નહીં.

૭.૨૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-

ઠી [illegible] [illegible] કુરાન ઉપર નથી.

૧૧.૨૦ — તે [illegible] [illegible] [illegible]

કર્યું [illegible] [illegible] નથી.

૭.૨૦ — [illegible] [illegible] નો [illegible] છે [illegible]

[illegible] છે [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible]

૧૧.૪૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] — [illegible]!

[illegible]! હું [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] કર્યું! [illegible] "[illegible]" ના [illegible] [illegible]

૭.૩૦ — [illegible] "[illegible]" [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે

નહીં.

"[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible]!

"[illegible] હું પણ [illegible] તે [illegible] પણ [illegible].

"તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

કુટુંબનાનું વચન છે.[1] ~~સાહેબોનો~~ રાજ કુટુંબનાનું
ધ્યાન રાખી આવ્યો.

કુંદન — કાગળોને પ્રમાણે ગણવાનો કાળ
હવે આવી ગયો.

કેશવ — મારી ચૂંટણીનો સમય કાળ આવ્યો.

કુંદન — ~~તમે~~ તમે શું કહો? સાચવવા લાયકને
કુંદન: ~~કુટુંબનાયિકોની~~ પ્રજાની મહાત્માઓ
ત્યારે ~~કુટુંબ~~ ... વિવાદ પણ
મારા સિદ્ધાંત સમજવામાં આવે પહેલાં ત્યાગનું ન
હોય, વિચાર વિલંબ કરી તમારી વાત લખાવું ન
કેવળ અને મારી ઉતાવળે વિવાદ કરી દેખાય
મારું કુટુંબનું ભાગ્યું ત્યારે કોણ જ કહે છે
~~...~~ લખવાની છે. ~~...~~
દિવસની જ ઇચ્છા ~~...~~ ત્યારે સારી રીતે
એવા એવા અનુભવોથી ભલે, ત્યારે તો
પ્રસંગો ~~...~~ તમારી બુદ્ધિ તમને ભુલાવે તો
મારા કુટુંબના પ્રસંગો સમજાવવા કેટલું ભારે છે
તમને સમજાવવા કરાવે તેમાં તમારો શો દોષ!

કુંદન — કુંદન — કુટુંબનાયકો! ~~...~~ તમારે
~~...~~ આ કુટુંબમાં આવી રીતના અને એનું
સાધારણ દેખો છું, તેથી પણ મારો મોહ વધવાને
સારુ થયું છે.

કુંદન — તમારી વાતો સાંભળવાથી, તમારો
સ્વર દિલાસાનો, અને શરીર કંપે છે. તમારું કુટુંબ

---

૧. क्षमा हि ... ~~...~~ પ્રમાણભૂત ...
... ૨. કુટુંબીઓની બુદ્ધિઓની પણ વાંકી ચાલે છે

840

મને દુઃખી કરી.

ક્રેઓ૦ — તમારું દુઃખ તે અમારું દુઃખ છે—
તમને [illegible] આપીને [illegible] [illegible] [illegible].

ઈડિ૦ — પણ આ સમાચાર તો [illegible] [illegible]?

ક્રેઓ૦ — મને [illegible] [illegible] [illegible] નથી.

ઈડિ૦ — ~~[illegible]~~ તમે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?

ક્રેઓ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible] [illegible]—
[illegible] [illegible] છે.

ઈડિ૦ — તો ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] તો ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
માટે [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]!

ક્રેઓ૦ — તમે [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] [illegible]
[illegible]" [illegible]. [illegible] તે [illegible] નથી. [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] નથી. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ઉધાર ~~આ~~ બોલવાના ~~[illegible]~~ બોલ મનાને ફરમાવ્યાં

"મારા પિતાનો એક બોલ છે કે ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ કોઈ આપણને [illegible] [illegible] [illegible]

કરજ [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] છે તેને

ઉધાર કરવો, [illegible] [illegible] [illegible] એક [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારા [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નહીં તેમ

મારે [illegible]"

સેવક — [illegible] છે. તેમાં [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] છે કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] છે.

કુટુંબ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] કોઈ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

[illegible] છે છે.

સેવક — હા. પણ તેમાં [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] પણ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] છે.

કુટુંબ — તો મારા [illegible] — [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] મારા [illegible] [illegible] મારા [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. હું પણ

કુદરતનાં કંઈ કંઈ આશ્ચર્ય આપે છે.

આતો કરતાં કરતાં જે જાણે કોઈ ન હતા
હતી તેવું ભાનું, જેનાં આગળનાં વરસમાં, કુદરત
સમજે તેવા ચમત્કાર હતા, જે જોતાં, તેમ છતાં
પડ્યું મૂકેલું તે પોતપોતાના હાથે ભરેલું આગળ,
છતાં હતા તેના હાથમાંથી પડ્યું. હાથે પાછા
અમેરિકા પણ તેને ના તેમને ન આવી
રહ્યાં. કુદરત તે પહેલું નહીં કુદરતનાંયે આવ્યું.

[illegible] પવનની ગતિ જોતાં
[illegible] પવન
દૂર કરવાને પ્રોફેસર [illegible] મારીને [illegible] પવન
દૂર કરવાને [illegible] પાણી ન [illegible] છે, પણ
દૂર કરવાને [illegible] પવન વિના આપે
આપણે પેટે પાણીના આવા [illegible] આપે તો [illegible]
દુનિયાને જીવન [illegible] [illegible] દેવા [illegible] કરવાને
[illegible] પવનને [illegible] દેવાવડું ન [illegible]
સમાન કરતાં [illegible] [illegible]
કરવું સોઝ્યું છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] આવાં [illegible] આવે
તે [illegible] આવા [illegible] તો તેનો [illegible]
વિશેષ આવા પવનનો દેવે આપે [illegible]
ને વિવિધતા [illegible] કરવાનો [illegible] પણ તે
[illegible] પોતાનો [illegible] [illegible]
વિશેષ [illegible] પોતાની [illegible] કુદરતની [illegible]
મૂકવો ન જોઈએ. એવી [illegible] [illegible].

હજી પણ સાંજરપર દીવાનો કરવો તે કેવું નહીં. એકેસાથે સાથી મનોદૂષિ [illegible] [illegible] [illegible] શ્રમ પૂરવો.

મા આવે દિવાનો બાપા કહીં તે તેમના ~~[illegible]~~

~~[illegible] કાઇવોને કહ્યો કે કંઈ વાત [illegible]~~ બોર

"એટલા બીમાર કાંઈ ઉપર ગાયોને કહ્યો કે વારેલ
"બાપાજી કહ્યો કે કંઈ વાત [illegible]! બાપો
"બાપા કેવા બાળીને કહ્યો? [illegible] કહીને
"ભાઈને વાવા! બાપુને સાથી રાખે અને કેવા રીતે
"બાપા? [illegible] હવે ક્યાં જવું અને શું કરવું [illegible]
"મારે માટે----" આ [illegible] વાયુ પુત્ર ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] સાથે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ પાનો પાનો ~~[illegible]~~ ઉપર પડ્યો [illegible] હતો તે ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] સોનું [illegible] [illegible] પણ [illegible] ~~[illegible]~~ પાનો ઉપર [illegible], તે [illegible] ઉપર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પાનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ ને ઉપર, પડી હતી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] તે [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ એ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ કાર ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ પાનો ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. પાનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

[illegible] — આ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

844

એમ લાગે છે, પણ એ શાંતિ [illegible] માટે [illegible]
સ્થાને હું બીજું પરિણામ કહું તો, આજ [illegible]
આપણા સદ્ગુણોને [illegible] હતાં, હું ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] એમ નથી.

[illegible] — આપનો એવું માનવું છે કે હિન્દુ
[illegible] અને [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
છે અને તેમની [illegible] કે [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] નથી. ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] પણ એવો [illegible]
[illegible] તો માટે પણ [illegible]
67 [illegible] માટે
[illegible] નથી. આપના ~~[illegible]~~ [illegible] મારે
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] તેઓની [illegible] [illegible]
[illegible]! તમારા [illegible] તમારા [illegible]
નથી [illegible] તમારા [illegible] તમારા [illegible] તમારી ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] કે [illegible] તમારા
[illegible]
[illegible] પણ [illegible] તમારા [illegible]
[illegible] તમારા [illegible]
[illegible] છે.
~~[illegible]~~ [illegible] છે. [illegible]
[illegible] છે તે [illegible] તમારા [illegible],
[illegible] છે [illegible] હું [illegible]

P. 844
9.18

પછી ~~મારી [illegible]~~ [illegible] કહ્યું કે

धर्मात्म्यो मे यदि ~~[illegible]~~ कश्चिदेवम्

अनात्मवाद:

સુંદર— ત્યારે એ અધિકાર નથી આપ્યું તો આમ કેમ આપ્યો? ~~[illegible]~~ મને મારા સ્વામીનો તો પણ [illegible] ~~[illegible]~~ ત્યારે સુખી કરવામાં પણ મારા ધર્મનો પણ ભાગ [illegible] ભગવાન તરફનું અંતરાયરૂપ થાય તો હું [illegible]

१ धर्मात्म्यो मे यदि कश्चिदेवम्

अनात्मवाद: सुखविघ्नको भवा।

[illegible]

[illegible] मन: सुखेन॥

સુંદર! [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] હોય તો [illegible] થાય, પણ મારા ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ પણ ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

ફુ [illegible] [illegible] ત્યારે [illegible] થાય ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] હોય તો ~~[illegible]~~ [illegible] પણ ત્યારે સુખ [illegible] તો [illegible] સુખ છે. માટે મારું સુખ [illegible] ત્યારે પોતાની [illegible] સુખી કરવી [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

કુંદ— [illegible] પણ [illegible] મારું સુખ [illegible]! હું મારું [illegible]

१. ~~[illegible]~~, [illegible] ([illegible]) Edited by C. R. Lanman. Harvard Oriental Series [illegible]

૮૩

શિ૦ — તમને સુખની ઇચ્છા હોય તો તમારું સુખ
~~પરાયું [illegible] તમને દુઃખ [illegible]~~ પરાયું
છે અને તમને દુઃખમાંથી ઇચ્છા હોય તો દુઃખ
પરાયું છું.
કુશ૦ — તમારે પોતાને માટે શું ઇચ્છો છો?
શિ૦ — મારે તો સુખ પણ નથી જોઈતું કે દુઃખ
પણ નથી જોઈતું. ~~[illegible]~~ મને તો શાંતિ મળે એટલે
બસ. [illegible] ન જોઈએ.
મારા ધર્મમાં ન રહું [illegible] મળે છે કે ધર્મમાં
કુશ૦ — તમે શાંતિમાં સુખ માનો છો કે
દુઃખ માનો છો કે તેને ઇચ્છો છો?
શિ૦ — માનું છું તો તમે કહો છો તેમ. [illegible] પણ
[illegible] શાંતિ પણ [illegible] ત્યાં સુખ
ધર્મ શાંતિ મળે ત્યાં [illegible] નથી.
[illegible] ગણો [illegible] પ્રકારે ગણો છો?
કુશ૦ — એ શાંતિ ધર્મરૂપ [illegible] લાગે
શિ૦ — તમને શાંત ~~[illegible]~~ રાખે તેવું જોઈએ
ખરે.
કુશ૦ — ~~ધર્મ~~ તમારો ધર્મ કયો?
શિ૦ — જે [illegible], [illegible]
[illegible] ફરી, [illegible] કર્યો તે ~~[illegible]~~ [illegible] રાખે
[illegible] [illegible] સાધુ સમાગમે [illegible]
[illegible] તે જ તમારો ધર્મ. [illegible]
તે જ મારો ધર્મ તે — [illegible] માટે નથી.
ધર્મ [illegible] સંસારીઓને માટે છે — [illegible]
કુશ૦ — તો મારા [illegible], તમે કહેતા [illegible]
[illegible] તેમાં તમે જે ધર્મ પાળો છો તે, [illegible]

મારું સુખ તેમાં જ સમાયું છે કે તેઓ વિચારી મેં તે
પ્રથમ ગાળી આપી ફરિયા છે તે કહેવા ઉપર આપ મારા
મનનું સમાધાન કરીને, અને મેં ~~[illegible]~~ કરતાં ~~[illegible]~~
ફરીથી વાતચીત ~~[illegible]~~ના ભરેલી આપણી વાતો નથી.
[illegible] — [illegible] —
ગ્રંથ — તે ઠેકાણે જ છે ના, [illegible] મારે માટે મારી
મરણ, વાતચીત હતી. ~~[illegible]~~ મારે માથે મારે મારી
[illegible] કે કુટુંબના કરી બનાવવાનું તો તે [illegible]
[illegible] તો જ છે તે આવેલિયા તો શું [illegible].
[illegible] તરફથી કરી કુટુંબની [illegible]
પિતાની અને ભરેલાની આગ મેં રીતે કરી [illegible] માટે કરી.
લોકો મેં પિતાજીની કુટુંબમાંથી [illegible] કરવાને માટે કરી.
~~[illegible]~~ મારી અને તમારી. [illegible] તે તેમને [illegible]
અને તેથી જ તેમને સુખ હશે [illegible], [illegible] તમારે
હવે કે અંતિમ [illegible] ન હોવા છતાં, પિતાજી
તમારી આપી કરીને મારી પિતાની મેં [illegible]. આ
~~[illegible]~~ [illegible] મેં [illegible] કરી [illegible] નથી [illegible].
[illegible] મેં [illegible] માટે કરી [illegible] ~~[illegible]~~ પિતાની
તે મારી હોય તો [illegible]. હું ~~[illegible]~~ [illegible] ન હતું. મારી
[illegible] પિતા મને કાંઈ તો [illegible] [illegible] અને ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] ઘર છોડયા અને [illegible] તે
મહિનાઓ લેવા માટે [illegible] કરવાની હતી તે [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible]
[illegible] છે. મને [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
માટે જ મારી [illegible] કે [illegible] પિતાની [illegible]
પણ [illegible] [illegible] મારી [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] હતો, પિતાજીએ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] હતા.

એક સંગત [illegible] મને [illegible] [illegible] કહ્યું કે [illegible]

તમારી [illegible] [illegible] [illegible] મારી [illegible] [illegible]

એમને [illegible] નથી. મેં તમારી ઉપર [illegible] [illegible]

તેના [illegible] [illegible] થયો. હું તમને [illegible]

[illegible]. મેં તમને [illegible] [illegible] કરવા. [illegible]

પિતાને ન [illegible]. એ કારણથી તમારા વિચાર [illegible]

હતો તે કરવા જેવું પડ્યું. એ કારણથી [illegible] [illegible]

હતો તે કરવા જેવું પડ્યું.

[illegible] [illegible] કર્યો હતો તે કરવા

મારા [illegible] કરતાં [illegible] મારી આજ્ઞા માતાપિતાની [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] એવું [illegible] [illegible].

એ આજ્ઞા ન કરવાનો ધર્મ [illegible] [illegible] પાળવો

એ આજ્ઞા કરવાનો ધર્મ [illegible] પાળવા. [illegible]

[illegible] કર્યું. મારી બિન આજ્ઞા ન મને [illegible] [illegible]

હું તેને [illegible] પડ્યો. [illegible], હવે શું પૂછવું છે?

૧૯૦૦ — [illegible] [illegible] [illegible] ને પિતાની [illegible]

તમારાથી [illegible] ન શકાય તો [illegible] [illegible]

સર્વના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧૯૨૦ — મેં પણ એ વાત [illegible] છે. પણ [illegible]

[illegible] [illegible] છે. મને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

છે નહીં. [illegible] [illegible] કરતા [illegible] [illegible]

[illegible] હાથ કરી [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible] મેં તમને [illegible]

તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] છે કે [illegible]

[illegible]

કેમ ભાઈઓ આવે વાતચીત કરી જતા. આધિપત્ય-
રુચિ [illegible] હતા અને મિત્રપ્રવેશ કરતા હતા. એ મિત્ર
સુધી [illegible] આધિપત્યના ભાગમાં મિત્ર [illegible] ગયો.
મિત્ર ભાવનાથી વાત [illegible] કરવાને સાથીને
[illegible] અને પોતાને તો [illegible] – કારકુન [illegible]
[illegible] હતો ~~[illegible]~~ તેને આધિપત્ય ~~[illegible]~~ વાત [illegible]
કરી નહિ, વાત ખરી [illegible] કરવાની [illegible] ઘણી
[illegible] ત્યાં સુધી [illegible] [illegible] [illegible]
468 ત્યાં સુધી [illegible] હતા, [illegible] તેમને [illegible]
નહીં, એને [illegible] પણ [illegible]
રહ્યા. [illegible]! ~~[illegible]~~ [illegible]
અંધારામાં ખાતર ઈશ્વરકૃપાથી હું [illegible]
[illegible] તે [illegible] નહીં. મારા [illegible]
[illegible] હતી – પણ [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ મિત્ર [illegible]
હું [illegible] નહિ.
આવી નહિ [illegible] તેમનું
હું તો ~~[illegible]~~ તેમના ઉપરના પ્રેમને લીધે [illegible].
[illegible] તેમની [illegible]
[illegible]
[illegible] તેમના [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]!
[illegible] નહિ. ~~[illegible]~~ પણ [illegible]
[illegible]
[illegible] પૂજા, [illegible]

रहेवुं चित्तनी प्रसन्नता¹: [illegible] सर्व, पण चित्तना [illegible]

[illegible], लोको [illegible] छे. [illegible]

~~[illegible]~~ ते माटे [illegible] विधि आवश्यक छे; [illegible]

[illegible], [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible], [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] छे. ~~[illegible]~~

[illegible]० – [illegible] शुं [illegible] नथी [illegible]?

[illegible]० – [illegible] नथी. [illegible]

[illegible] नथी. [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]० – [illegible]

[illegible]? [illegible]० – [illegible] शांति [illegible]

[illegible] शांत [illegible].

---

१. चित्तप्रसादादपि हीनशोको [illegible] [illegible]

[illegible]

२. [illegible]

[illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१. [illegible] ।

[illegible] ॥

[illegible]

પ્ર૦— ~~[illegible]~~ કોઈ આપણુ સર્પ સાથે
[illegible] પણ તેને સર્પ ~~[illegible]~~ પકડતા ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
કરીને શાંત ~~[illegible]~~ થાય નહી તેવું તે સર્પનો [illegible]
હોય તે [illegible] શાંત કરવું તે ધર્મ કે [illegible]
ધર્મ?

ઉ૦— તે આપણું નથી ~~[illegible]~~ [illegible] પારકું આપણું
[illegible] આપણો વિવેક માને તેમ નથી ~~[illegible]~~
તેથી [illegible] કરવાનો ધર્મ નથી.
[illegible] વિવેક કરવો તેમાં ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] હતો નથી. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] ધર્મ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]
તેમનું [illegible] કરવાનો છે; [illegible]
માનવું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

પ્ર૦— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
નહીં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] કરવા ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] છે?
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ઉ૦— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
પ્રમાણે, [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] પ્રમાણે, [illegible] [illegible]

[illegible: vertical marginal notes along left edge]

[illegible] સ્વરૂપ(?) છે. પણ [illegible]
[illegible] ધર્મનો પણ [illegible] છે કે [illegible]
[illegible] તેનો વિચાર(?) [illegible]. વિચારવાની(?) [illegible]
[illegible] સ્વરૂપ છે, [illegible] છે, અને [illegible] છે.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] છે.

[illegible] ૩૬૦ – [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

પ્રકૃતિના ધર્મે જગતમાં આવતાં અને [illegible] વખતમાં,
તેમને ~~[illegible]~~ મદદ કરીને દુઃખી પ્રાણી બચાવવાં ~~[illegible]~~ તે બધાં
આપણામાં કુદરતી ધર્મ છે એની [illegible] ખાતરી કરતા
તે સત્ય કરવા માટે ~~[illegible]~~ ગાયોની [illegible]
તો મહેં તો ખાવું માટે ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ એકમાત્ર ~~[illegible]~~ના આ પ્રીતિ સ્વચ્છ [illegible]
પડે છે એવું છે.

[illegible] નથી તેમની પ્રીતિ

પ્રશ્ન ૧૦ — [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ — આપ કેવળ [illegible] ગણો કે [illegible] કર્યો તો
પ્રતિમાજી [illegible] ગણો [illegible] ત્યાગ કર્યો ગણો?
તેમની પ્રીતિ [illegible] ગણો તો આપ પ્રીતિ [illegible] ગણો
અને તે પ્રતિમાજી [illegible] ગણો [illegible] માટે [illegible]
એનો ત્યાગ કર્યો હોય તો આપ [illegible] કરવા [illegible]
કેમ અને તેમના દુઃખનું [illegible] કરતાં [illegible]
[illegible] કેમ [illegible] નથી? [illegible]
ગણો છો?

ઉ. ૧૦ — આ [illegible] અને આ [illegible]
[illegible] સંસારમાં [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~

---

१. ~~[illegible]~~
कल्याण [illegible] संभावनामिति [illegible]
[illegible] नरः सधर्मा [illegible] ॥
संभावनायां गुणभावनायां [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~

કરીએ છીએ. આફ્રિકાના સીદી ગણાતા [illegible] જાતના ગુણ-પ્રમાણે
ની અને પોતાના ધર્મ-પ્રમાણે કરીએ છીએ. મહુવા, ~~[illegible]~~
એમ કરતાં મારા સારુ સીદી મારા કરતાં એમ સારુ
સીદી ગણાતાઓ પોતપોતાના રીતરિવાજ પ્રમાણે ~~[illegible]~~ અને સ્વભાવપ્રમાણે
સંભાળીએ કરીએ. એમ છતાં, મારા પણ સારિખિ છે એમ
સંસારની રીતિ પરણાવેલી એમ પણ સમજાવેલી છે. ~~[illegible]~~
તે જ વાતની સમજાત પોતાના ધર્મની આમ કેવો ધારણે
રહે છે તે મુસલમાન ગણે સમજાવ્યું છે. એ ધર્મ હાથે
[illegible] રાખ્યો અને જીવનને પોતાના ~~[illegible]~~
[illegible] "[illegible] માતાપિતા
[illegible] કરતા જેવા [illegible]
[illegible] કે નહીં?" એ [illegible] પણ [illegible] છે [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]
869 સંસારને તે [illegible] નહીં તેનું કારણ એ [illegible]
[illegible] રીતે પરસ્પર-[illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ સંસારના [illegible]
[illegible] કરી [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
20854 [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
5.40 [illegible] છે. ~~[illegible]~~ મહુવા! [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] તો હું [illegible]
[illegible] [illegible] પણ તેને તેમને [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ તેનો [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] સર્વ [illegible]
[illegible] એ [illegible] છે. [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] કે નહીં એ તો [illegible] કે તે [illegible]
કરતાં [illegible] રીતિ [illegible] તે તે [illegible]

કંઈક કોઈ રોગની પાસેથી ન લાધો છે. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ આવી પિતાના કે તમારી

દુઃખની પ્રીતિ મેં રહેલ્યુ તો નહિ ન ગણ્યું. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ તમારી પ્રીતિ રહેલ્યુ ગણી હત તો આપ

~~[illegible]~~ ને પરમેશ્વર જુદા ગણ્યું હત. પિતાની પ્રીતિ

રહેલ્યુ ગણી હત તો ~~આપ~~ આપણે જે મુંઝાયેલાપણાના

દુઃખ મહેલમાં (આત્માને) હત. ~~[illegible]~~ તમારા ઉપરની

પ્રીતિ લઈ હું આત્માને તજું છું તો પિતાના ઉપરની પ્રીતિ

~~[illegible]~~ નથી તજતો એમ નથી. પણ તમારા દુઃખનું

નિવારણ કરવું એ મ્હારો ધર્મ છે અને ~~[illegible]~~ પિતાની

પ્રીતિ માટે ~~[illegible]~~ કરેલો ત્યાગ ~~[illegible]~~ તો

કરવો એ હવે ~~[illegible]~~ અધર્મ છે. એ ત્યાગ તો ઉદ્ધાર

ત્યાગ કરવો ન હતો.

દુ. ૪૦ — પિતાના ~~[illegible]~~ તેમ મ્હારા ઉપરના ~~[illegible]~~

દુઃખનું કારણ તમારો ત્યાગ છે તો મ્હારા દુઃખના નિવારણ-

માં ધર્મ ક્યાંથી આવ્યો અને તેમના દુઃખના નિવારણમાં

અધર્મ ક્યાંથી આવ્યો?

ઉ. ૪૦ — ઉભયના દુઃખનું કારણ મ્હારો ત્યાગ છે એ

વાત ~~[illegible]~~ ખરી નથી. તમારા દુઃખનું કારણ મેં તમારા

દુઃખમાં ઉત્પન્ન કરેલી ~~[illegible]~~ પ્રીતિ છે. પિતાના દુઃખનું

~~[illegible]~~ કારણ પણ મ્હારા ઉપરની તેમની પ્રીતિ છે; પણ એ પ્રીતિ

તો મેં ઉત્પન્ન કરેલી નથી, મેં આમંત્રિત કરી નથી, અને

એ પ્રીતિની પ્રીછ મને ~~[illegible]~~ પાછળથી કરીને ત્યાગ તેમણે

છોડવી તો પિતૃ તો ~~[illegible]~~ કરી દીધેલી છે એ ભાગેલા પાઠ

મુક્તિ [illegible] તેની રૂપી [illegible] રાખવાયે તેનો પરિગ્રહ [illegible]નો
અંગીકાર કરવો અને પ્રાપ્ત થતો નથી. તે પ્રતિ શત્રુરૂપ
થઈ તેના પ્રેમને મિત્રરૂપ ગણી ઘરમાં વાસ આપવો
ઘટતો નથી. એ પ્રેમ તો પોતાને પ્રાપ્ત જ થશે.

કુરુદેવ — તમારા હૃદયમાં જે દુઃખ ઊંડું મુખ રહેલ છે તે
તમારી પાસે આજ બોલાવે છે. તેમનો પ્રતિ [illegible]
[illegible] નથી — માત્ર પ્રેમના ઉપચારો [illegible]
તમો રાખ્યા હતા, તે પ્રેમ તમારાં હૃદયરૂપ તેનો થઈ [illegible]
[illegible] પ્રેમના કરતાં વધારે તેમના તરફ
[illegible] ઉપેક્ષા — માત્ર મૂર્છિત
હતી. તેમના પ્રતિ શત્રુરૂપ થઈ ન હતી — માત્ર મૂર્છિત
થઈ હતી. તેના મૂળ રૂપે અને આપે આ પવિત્ર આત્માને
[illegible] મૂર્છિતોને [illegible] રાખી અને તેને તમારે આજ
[illegible] આપ્યો છે તે જ [illegible] = તેના
[illegible] આપો છો તે જ [illegible]
મૂર્છિત પ્રીતિની સાથે પ્રકાશ
કરાવી પિતાની મૂર્છિત પ્રીતિની સાથે પ્રકાશ
આત્માના ફરી મળ્યા હતા; એ મારા દેવ! આ
સંતાપના કરી [illegible] પિતાના હૃદયકમળને પાછું
અજ્ઞાનમાંથી જાગ્રત થઈ પિતાના હૃદયકમળને પાછું
પ્રકાશિત કરો! મારું તો ઘણું તે થયું! પણ તેને

મહાગુરુ — [illegible] કુંવર — [illegible] [illegible]
કરાવ્યું નહીં અને આંખોથી બોલાવે નહીં એવું હતું.
[illegible] તેમને [illegible] માત્ર તમારા પ્રેમના જ હાથમાં
છે. ઉપાય માત્ર તમારા પ્રેમના જ હાથમાં તેની
પણ તેને તમે તરત શાંત કરો. તેમ નહીં કરો તો
[illegible] તેમના [illegible] પણ તેમના
કાળ આવશે નહીં અને [illegible] હૃદયવિદારક [illegible] તમને [illegible]
શારીરિક દુઃખ મહાદુઃખ [illegible] થઈ નહીં તો તમને [illegible]

પશ્ચાત્તાપ કર્યો, તેમ પશ્ચાત્તાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત
આપજો. દુનિયાં તારી છે અને આપણે બેઉ
દુનિયામાં તજી દેવા લાયક છું તેને બીજા દુરાચારીની
બાબતોમાં પડેલા જાણજો! તો મને શુભ કરવાને
ઇચ્છતા હો તો આ દુનિયા પ્રત્યે જેવા તેવા તરીકે
એવું ~~ક~~ આચારશો કુંવર! ~~પ્રાણ પ્યારા~~ પ્યારા પ્રિયે!
હું આપને ~~[illegible]~~ કહેવા પ્રાર્થું છું અને પગે
લાગી આંખો પલાળી માગી ~~લઉં છું~~ લઉં છું!

[illegible] ત્યારે ઘણા લોકોને ~~ન~~ નાચીને ધીર-
~~[illegible]~~ [illegible]
આંખોમાં મારું મુખડું અને ~~[illegible]~~
ધ્યાનમાં ~~[illegible]~~ [illegible] મારું
~~[illegible]~~ પણ ન દેખવા દીધું. [illegible] અને
[illegible] કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો તે નિષ્ફળ થયો અને
"મારું વ્હાલા મનના સુખ હું જોવાનો નથી!" [illegible]
લો ન ઉપર મળ્યો અને. તેનું [illegible] મારું [illegible]
આંખોમાં હતું એવા [illegible] હાથ ← [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]!

"કુમુદસુંદરી! પ્યારા [illegible] [illegible]
[illegible] ! પ્યારા [illegible]
વાળી તમારી અગ્નિ [illegible] છું! તમારી ઇચ્છાથી હું
આવશ્યા ~~[illegible]~~ [illegible] છું! [illegible]! [illegible]!
દૂર નથી — દૂર નથી — દૂર થવાનો નથી! [illegible]
આ પુંસરાગોમાં [illegible] વિચાર [illegible] [illegible]!"
[illegible] ~~અ~~ [illegible] કે ઇચ્છશો તો હું

૧૯૨૦—માં મારી ભૂલ કબૂલી હતી તે આવી કબૂલા-

છે. મને અત્યારે કંઈ કહેવા રહ્યું [illegible] વાત નથી

[illegible]. પણ આજ [illegible] મને ~~[illegible]~~ [illegible]

નથી, આગળ પણ [illegible] નહીં તેમ અત્યારે રહ્યું છે

પણ ભિન્ન ઉપર નહીં રહ્યો. માત્ર આપણા [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] ને ~~[illegible]~~

સત્યાગ્રહમાં અને અમારાં [illegible] [illegible]

છે [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] છે તેનું દર્શન [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

ભિન્ન [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]! [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible];

[illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible] આગળ [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

~~[illegible]~~

૧૯૨૦—ના [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

વિચાર હવે કરો.

૧૯૨૦—ના ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]

કર્યો કર્યો હતો. તેના બાદ પછી આવી રાત મેં
શાંતિથી વિચાર કરતાં લાગ્યા કર્યો છે.

કુરુ૦ — એ વિચાર શા કર્યા હતા?

ગુરુ૦ — મને આશ્રમવાસીઓમાં આવ્યો છે કે તેઓની
પ્રીતિ જણાય છે; એ વિભાગ પ્રીતિ છે અને તે માટે
મોહ ભૂલાવે છે. અંતરની ભાવના પ્રીતિ સહજ હોય છે
માટે તેનો સત્કાર એ પ્રીતિમાંની ~~[illegible]~~ કામનાની
સૌરભના ~~[illegible]~~ ન ~~[illegible]~~ કરવાનો પ્રાપ્ત થાય છે.
એ ધારણા કામના હોય ત્યારે ~~[illegible]~~ ન લાગણી કામનાની
સાત્વિક પ્રીતિનું આકુળ પૂર્ણ થાય છે. ત્યારે ધારણા કામ
હોય ત્યારે તેની સાત્વિક પ્રીતિનું આકુળ પૂર્ણ થાય છે
~~એ આકુળ પૂર્ણ થયા પછી એ પ્રીતિની પૂ~~
~~[illegible]~~ કામના પૂર્ણ થયા પછી પ્રીતિનું રહેવું ન આવવું.
~~[illegible]~~ "એ આશ્રમમાં કામને વિષે એ
પદાર્થ — પુત્ર, સ્ત્રી, પિતામાતા, આદિ સર્વ પદાર્થ પ્રિય થાય છે
એવી પ્રીતિ એ આવી પ્રીતિને માટે સ્થાયી છે. ~~[illegible]~~
કામનાવાળા એ અતિથિની કામનાની ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
અપેક્ષા રહેતી નથી તે સમયે તે કામનાવાળાના અતિથિ
પોતાના ઉપરની પ્રીતિનો સત્કાર કરવો ~~[illegible]~~
એ અંતઃકરણમાં રહે છે, પણ આશ્રમવાસીઓમાં એમ તેને કામના-
વિહીન પ્રીતિના પાશમાંથી છૂટા થવાનો ધર્મ જણાય છે તે ધર્મ
મેં જોયો તો ~~[illegible]~~ જોઈએ ત્યારે.

કુરુ૦ — એમ કહ્યું તેમ ધર્મ શા માટે ત્યાગ્યો છે? [illegible]

હશે તો પણ ~~[illegible]~~ કર્યા એમનો આવતા કેમ ન લેવાયું?
આપણાના દુઃખનું નિવારણ એ શું તમારો ધર્મ નથી? શું
મારા સગાંવહાલાંને વિરુદ્ધ કરવામાં રહી ન શકું નહીં?
કે શું મારો મુસલમાન કુટુંબમાં રહી ન શકું નહીં?
~~[illegible]~~ અ૦ — તમે જે સ્થિતિ વર્ણવો છો તે
તે સ્થિતિ વિશે તો એક આકરું દૃષ્ટાંત છે. તમે મારા
કામમાં રૂપ હોય તો તમે અનુકૂળ કામ કરવું; દુષ્ટ
ઉપાયોને કરનારની સામેના તેવા હતા. હું પૂછું વિરુદ્ધ
છું. તમારો પ્રિય બાળક ~~[illegible]~~ કુટુંબમાં સ્થિતિ થયા
હોય અને ~~[illegible]~~ [illegible] તમારા પિતા આવે ~~[illegible]~~ સત્યાગ્રહમાં
૫૦. સત્યાગ્રહના ધર્મને તેમને મદદ કરો અને એ જરૂર
પુત્રને એમની ~~[illegible]~~ સત્યાગ્રહના વિરુદ્ધ થયો છે. ~~[illegible]~~ મારે
કામના કંઈ નથી અને પિતાની ~~[illegible]~~ પુત્રકામના
માટે ઊંડું બાર જેવું થયું. આ સ્થિતિમાં હું પાછો તે
મારું સત્યાગ્રહ છે. ~~તમારા પ્રતિના ધર્મને [illegible]~~
~~[illegible] આ તો સત્યાગ્રહમાં દુરાગ્રહ [illegible]~~
~~[illegible] પ્રતિકૂળ [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] વિરોધ પાછો. [illegible]~~
પિતા મારા વિરોધથી આવેલા પોતાના ~~[illegible]~~ [illegible] દુઃખ
હતી. તેમને દુઃખ નથી થયું એમ મેં ધાર્યું ન હતું. પણ [illegible]
માટે મુક્ત કરવા હું ધીર રહ્યો હતો તો [illegible] [illegible] [illegible]
રોકતો તેમનો ધર્મ તેમને ~~[illegible]~~ વિરોધ [illegible] [illegible]
આવતી ~~[illegible]~~ પાછો [illegible] તો તેમને [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible]
એવું એ [illegible] [illegible] તેમના [illegible] [illegible]
મેં તેમને [illegible] [illegible] [illegible] વિરોધ [illegible] [illegible]

[illegible] નથી.

વળી મ્હારે [illegible]

પણ [illegible] મ્હારી [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ધર્મનો [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ધર્મ છે [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ધર્મમાર્ગનો [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible]

પ્રીતિ અપ્રીતિ કેમ કરવી?

ઉત્તર — હું બિજાને માટે જે કંઈ કરવું કે ચિંતવું [illegible] તેમાં પ્રીતિ કે અપ્રીતિ કારણભૂત નથી. તેમ જ તમારે માટે જે કંઈક લખવું તેમાં ~~[illegible]~~ પણ કેવળ પ્રીતિ કારણભૂત નથી. ~~[illegible]~~ આત્મહિત જે જે કામ મેં કર્યાં તેમાં પણ પ્રીતિ-કારણ પ્રીતિ-અપ્રીતિ ન હતાં. મેં જે જે કર્યું છે કે કરવું અનુચિત ધાર્યું છે તે મારી ધર્મબુદ્ધિના કારણથી કર્યું [illegible] ધાર્યું. આપ [illegible] પ્રીતિથી મારી [illegible] [illegible] [illegible] હોય એવું [illegible] હતો. પણ તેમની પ્રીતિના [illegible] [illegible] મેં [illegible] કરી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

૨૩ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતાં તે [illegible] [illegible] [illegible] હતાં [illegible] [illegible] [illegible] હતાં [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] હતાં. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પ્રીતિની મારી પ્રીતિ નથી, પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — મારી [illegible] [illegible] મારે [illegible] હતો તે મેં ~~[illegible]~~ [illegible].

૨૪ ૨૫ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

p. 120

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

જેને રાજા માને પિતા

[illegible] કુટુંબ [illegible] દરશે કે મેં મારું પુત્ર મારા મનની ઇચ્છા [illegible] ~~[illegible]~~ તે કોઈ જાણું છું. —

~~[illegible]~~ તેને મેં લોકશાહીને વિચાર કર્યો, ~~[illegible] મારા [illegible]~~

તેમની પોતાની પ્રીતિ સહુ સંસ્કાર અને સહુ વાત ઉપર મેં

આપી તેથી ~~[illegible]~~ ન મારા ઉપર પણ આપી. પણ વધારે કોના

ઉપર હશે ~~[illegible]~~ એમ મેં મારા મનને પૂછ્યું. જો સહુ ઉપર

~~[illegible]~~ વધારે પ્રીતિ હોય તો તેમને ઘેર મૂકવાનો અવકાશ જ નો

તેમનો અનુભવ સહુ માટે ~~[illegible]~~ ન સંભવે. જો મારા ઉપર

~~[illegible]~~ મુલાકાત કરતાં વધારે પ્રીતિ હોય તો ~~[illegible]~~ મારી સાથે રાખ

વાની હું કોશિશ ન કરું તો [illegible] ન આવે તો એમ

સમજવું કે તેમની પ્રીતિ સહુ ઉપર વધારે છે એટલા તો

મારા ખ્યાલમાં ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ છે કે [illegible]

[illegible] મારી સાથે આવી ~~[illegible]~~ પૂરતી ન —

મારામાં ન કોઈ [illegible] હોવું જોઈએ. [illegible]

પણ [illegible] તો હોય [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ ઘર [illegible]

[illegible] તેમ [illegible]

કરતાં લાગ્યું કે મારામાં [illegible] તો કોઈ [illegible]

[illegible] કે મારામાં [illegible]

આવે તો તેને [illegible] ન [illegible] તો

તો મારામાં [illegible] કરતાં [illegible]

સમજવું જોઈએ લાગ્યું કે [illegible]

[illegible]

१. [illegible]

[illegible]

२. [illegible]

[illegible]

३. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

१. [illegible]

[illegible]

ગયો, મેં આ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] સંભળાવી,
~~[illegible]~~ બતાવી, અને [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
ત્યાગ કર્યો, અને કર્યો તે કર્યો. મેં ~~[illegible]~~ માતપિતાને
કાંઈ કહ્યું નહીં.

કુટુ૦— ~~[illegible]~~ [illegible] માતપિતાની [illegible] [illegible] કેમ?
મારા માતપિતાની [illegible] [illegible] કેમ કરી?

મેં૦— મેં [illegible] કહ્યું કે માતપિતાને [illegible] કાંઈ મારા [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] કરે તો ના [illegible] માતપિતા ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] મેં [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible], [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] માતપિતાના [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ મારો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
કે મેં [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

કુટુ૦— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

મેં૦— ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] કર્યો [illegible] મારી [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

કુટુ૦— [illegible] [illegible] [illegible] મારા [illegible]
[illegible] [illegible] કરી [illegible] કર્યું. [illegible] શું કરે!
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

મેં૦— ~~[illegible]~~ [illegible] કર્યું તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. મારે [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧.

આજે આપણી ભીતિના તેજ ન તેમની ભીતિની ગણના
કરવામાં મેં ઘણું ભારે ભૂલ ખાધી સિદ્ધ થયું.
તેમની ભીતિ જૂઠી આપણી હતી અને મારી દૃષ્ટિ
અને આપણી દરિયામાં પણ તમારી ભીતિને સ્થાન નથી
અને ગણવા હતા તો તેમણે કોઈ ભાગે ન
મારી ભાષા હતી.
ઈ.સ. ૧૯૨૦ — ને તેમને સમજાયું નથી.
ઈ.સ. ૧૯૩૦ — શરૂ થઈ છે. આપણે સંગ્રામમાં
જીતવા માટે સમજે છે [illegible] હોય તો ન.
આપણા [illegible] સિદ્ધાંત ભીતિ [illegible],
સર્વ સમજણને [illegible] [illegible]
પણ આવી ભીતિની [illegible] [illegible] મારી
સમજ [illegible] છે અને [illegible] [illegible] તમારા [illegible]
સમજાય છે. [illegible]
અને તમારી [illegible] વિચાર કરવાં સમજાયું નથી, પણ [illegible]
[illegible] [illegible] હોય તેવું અને [illegible] [illegible] હોય! તે
વિચાર [illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible]
વિચારને [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] અને [illegible] હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] તમારા [illegible] [illegible] [illegible] તે મારા [illegible]
[illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
હૃદયનું સિદ્ધાંત [illegible] [illegible] [illegible] હું [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હું [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible]. સિદ્ધ કર્યું કે મારો [illegible]

[illegible] નથી પણ ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] કરવાનો છે. ~~[illegible]~~
તમારું દુઃખ મારાથી જોવાતું ~~[illegible]~~ પણ નથી ને [illegible]-
થતું પણ નથી. [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
પણ તમને આપવાની અનુમતિ કરી અને [illegible] ~~[illegible]~~ ને [illegible].
~~[illegible]~~ વાત નથી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] તમને આપવાનું ~~[illegible]~~ [illegible]
ને આપને હું ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible].
~~[illegible]~~ [illegible] દુઃખને
[illegible] ~~[illegible]~~ અને [illegible] [illegible] [illegible] તમારું ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
આવ્યો! ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ કુરબાની! તમારો [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] મારું પણ [illegible] [illegible] છે અને ~~[illegible]~~
તમારા દુઃખમાં તો હું [illegible] પણ તમારા [illegible]
હું [illegible] ન ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] અને તે
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] નથી - તમારે
[illegible] [illegible] [illegible] હું [illegible] હું [illegible] નથી — તમારી
[illegible] હું કરતો નથી — તે [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] અને
[illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ છે. [illegible]
[illegible] [illegible] તમારી અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] કરું છું.
[illegible] છે અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] વિચાર કરવો [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] તમારી અનુમતિ કરી હું તમારી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

તમે સ્વાર્થી વિચાર કરતા.

તમે શું કરતા? ગરીબાઈના પડતી મૂકત? [illegible] આવી રીતે વિચાર કરી હતી? [illegible] હવેના [illegible] કરી, મારાં બાળક કે માટે ભવિષ્યની ચિંતા હશે? [illegible] બધા પ્રકારે દુઃખ પડે છે કે પ્રકારે દુઃખ મારાં હૃદય ફાટે છે. [illegible] બાળકના પ્રેમને એ સમજવું હતું તેની બાબત ભિન્નતામાં આધાર એ સમજવું છે. [illegible] પ્રમાણે [illegible] મેં પણ [illegible] સમજાતું! [illegible] તમે મારાં એવી રીતે હાથ રાખી કે તમને મારામાં [illegible] કરીને પ્રતીત પરીક્ષા કરવાનું [illegible]? મારા વિના વાત અને તે છે, પણ હું તો મૂર્ખ હતો, [illegible] મારાં હૃદય તમારામાં [illegible] પચાવી ગયું હતું! મારી વિના તમારે બને કરવાના [illegible] હતા? તમે [illegible] વિના તે કાળે કેમ કરી રાતે [illegible] કેમ કરાશે? નહીં, હવે તો [illegible] મારી પરીક્ષા પૂરી થઈ છે? હું કેવી રીતે પાપ [illegible] કરી. [illegible] કે [illegible] — [illegible] [illegible] — તમારા હૃદય ઉપર [illegible] પણ [illegible] પડશે. હવે [illegible] તો [illegible] એને પોતાનો જ [illegible] કરીને તે [illegible]. [illegible] બાળો! આવું આવું [illegible] વાંચીને તે વિચારીને [illegible] પ્રભુ આપ મારા ઉપર જ કરો!

[illegible] — હું એ સર્વ વાતમાં મારો [illegible] પૂરો [illegible] રીતે [illegible]. મારી [illegible] રાતે મારો હાથ [illegible]

જ્યાંસુધી ન હતી ત્યાં સુધી મારું આરોગ્ય ન હતું. હું વિષયી [illegible] છું તે તેને આમ [illegible] અને હવે હું તમારી પાસેથી [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] તો તે [illegible] [illegible] તો [illegible] પણ તમારા મનને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શાંતિ આપશે.

[illegible] — [illegible]! [illegible] [illegible] દીવાનાં પાડીને મારી [illegible] [illegible] કરશો તો મને [illegible] તમારાં [illegible] [illegible] [illegible] મારી અને તમારી [illegible] [illegible] શાંતિ અને બુદ્ધિ [illegible] કરી. [illegible] [illegible] સંસાર દુઃખ છે તેમાં પડેલાં નિયમ પાળી [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] પાળીને નિયમ [illegible] અને [illegible] [illegible] તો તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પર પડેલાં નિયમ અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] નિયમો [illegible] નિયમ [illegible] તો [illegible] તે ઇંદ્રિયોમાં પડતાં વાર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને તેને [illegible] [illegible] કરે છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] — અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

કુંદન હવે એ વિષેનો વિચાર નહીં કરે. તમારી
વિષેની ચર્ચાને પરમ દયાળ તમને [illegible] ગણું [illegible] વાત
આગળ કુંદનને તમારા વિચાર સંભળાય
સંપૂર્ણ નહીં જ કરીશ [illegible] તો નિ જ દયાળ [illegible] મારા
પણ સર્વ વિચારનો ભારો કરી છે. પણ તમે કેવળ દયાળ
નથી — તમારી પ્રીતિ દયાળતાથી જુદી પડી ગઈ નથી, તે
તમે તમારી પ્રીતિને ઓળખતા નથી સંભળાવું તેને ઓળખું
છું — એ પ્રીતિમાં જ મારી આશા છે તે તે તમારી પાસે
ઉત્તર ઉત્તર જ અપાવશે.

શિરીન — એ તો જ કરે તે અહં-અંધુંનો અવાજ
કુંદનના હાથમાં નથી પણ એના દુઃખમાં જ છે. [illegible]
[illegible] — નહીં વાત? [illegible] તો [illegible]
મેં તમારી સૌ વિચાર કર્યો અને [illegible]
હવે વિચાર કરો છું.

કુંદન — [illegible]
શિરીન — [illegible] કરી વાત [illegible]
"[illegible] તો [illegible] જ વિચાર કર્યો હતો
"[illegible] તમારા [illegible]
[illegible] અને [illegible] તમારા [illegible]
"[illegible]
[illegible]"

કુંદન — [illegible] શું કરવું હતું?
શિરીન — તમારી પ્રીતિ [illegible] તો [illegible] તમારો મારા [illegible]
તમારા [illegible] તમારા વિચારને [illegible] તો
[illegible] શું હતું. [illegible]

તો ~~[illegible]~~ આપ ~~[illegible]~~ને લઈ રાજ્ય ગયું

કે દુર્જનોને લઈ જાળવ્યા હતા તેમ જ તમને મેં

લઈ જાત. ~~[illegible]~~ તમારા પિતા તમને અનુકૂળ ન થતા હતા તો

તમારું અંતરબદ્ધ [illegible] કરવા તમે [illegible] ત્યાં રીતે જ

~~[illegible]~~ મારે ~~[illegible]~~ પણ આજ્ઞાઓ ભંગ કરીને [illegible].

પરિણામ [illegible] તમને મારી સામે ~~[illegible]~~ [illegible] તેમ ન થયું

અનુકૂળ [illegible] સહનશક્તિ [illegible] પ્રતિકૂળ પવનને [illegible] [illegible]

[illegible] ગયા. ત્યાં [illegible] તો તમે [illegible] ગયાં હતાં

તે વખતનો [illegible] તમે [illegible] છો. [illegible]

દુષ્ટ — ~~[illegible]~~ હા! [illegible] મારા [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] કરવાનો [illegible] [illegible] તો ~~[illegible]~~

[illegible] દૂર [illegible]. [illegible] [illegible] કરવાનો [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] મને [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] કરી [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] કે તમને [illegible] કરી [illegible] કરવાના [illegible]

[illegible] ન [illegible], [illegible] મને [illegible]. પણ [illegible] તો [illegible]

[illegible] — [illegible], [illegible]. [illegible] પણ તો તમને ~~[illegible]~~

[illegible] [illegible] [illegible] કરવા [illegible] હતાં [illegible]

મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તો [illegible] કરતાં [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] માટે મારી ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]

દુષ્ટ — હા! મારામાં ~~[illegible]~~ ન [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

મારું [illegible] છું.

દુષ્ટ [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

૭૧૪— હવે આ સ્થાનમાં આ આખ્યાન કહેવાનો ~~પ્રસંગ~~ આવવાનો નથી માટે ~~[illegible]~~ એ વિષે [illegible] વિચાર મેં કર્યો છે તે વાંચીને નથી [illegible] છે.—

૬૬૬૦— [illegible] ...

૭૧૦— ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]

१. [illegible]

[illegible]

[illegible]

874

[illegible]

[illegible] સંસારીઓની [illegible]

[illegible] ધર્મ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

હિંદુસ્તાન! અફસોસ! [illegible]

[illegible]

[illegible]

છે. તે કાયદાને હું [illegible]

[illegible] તે જ કાયદાને [illegible]

[illegible]

[illegible]

સંસારની [illegible] ધર્મ [illegible]

[illegible] ધર્મ ને [illegible] છે.

[illegible] નાગા ફરવાનો જ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

73 [illegible]

[illegible]

[illegible]

74 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

માટે સ્વાર્થ રહેલ છે. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ઘણું

હોય છે તેમ દાક્તરીમાં [illegible] [illegible] ઘણો

હોય છે. [illegible] [illegible] માટે [illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] દાક્તરો [illegible]

પૈસાના ધંધારૂપ ગણ્યો છે [illegible] પણ [illegible]

ડાક્તરો [illegible] નહી [illegible] [illegible]

ગણાય છે. દાક્તરોના [illegible] માટે [illegible]

તે [illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

તે [illegible] દાક્તરીના [illegible] [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible]

તે દાક્તરો તેને [illegible] [illegible] ગણાય છે તે

એવી [illegible] [illegible] ગણાય છે. માટે તે [illegible]

[illegible] [illegible] નહી [illegible] પણ નહી

[illegible] [illegible] છે તે ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] છે. [illegible]!

દાક્તર [illegible]

[illegible] છે [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] છે [illegible]

[illegible] છીએ.

[illegible] ~~[illegible]~~. [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible]? [illegible]

છે તો તે [illegible]

રોગ તો ક્યાં છે?

ગુરુ — [illegible] આ કુદરત મેં સમજાવ્યો છે કે આપણી ભીડનો ધર્મ ત્યાગવાનો શીખવ્યો છે. મારા મતે તે કુદરત પ્રતિકૂળ નથી પણ આ કુદરતનો આરંભ પ્રતિકૂળ છે, અને માટે જ આ કુદરત [illegible] ઉપયુક્ત છે.

શિષ્ય — આ પ્રતિકૂળતા કઈ પ્રકારના છે?

ગુરુ — [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] કોઈને આદર રોગ કે ભાવને [illegible] રોગ તો તેની [illegible] [illegible], [illegible] આદરવાળા [illegible] [illegible] [illegible] આદરવાળાનો [illegible] અને [illegible] પ્રતિકૂળ [illegible] તો અનાદરવાળા [illegible] [illegible] છે.

શિષ્ય — ધર્મ એનો કોઈ રોગ, [illegible] તો ધર્મ ને ભાવનો [illegible] કેવી રીતે થાય?

ગુરુ — [illegible] [illegible] [illegible] ઘર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને આ [illegible] [illegible] તો તેના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

શિષ્ય — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

१. अनादरो [illegible] : प्रसिद्ध[illegible] समागमनादि रतिर्न मां प्रति ॥ [illegible], [illegible].

ક્રૌ૦— રમતાંગ મારા ને ભાગ્યાંશ અને ધર્મોના
મારા ને દુઃખનાં.
[illegible]
કુંદ૦— આત્મ છે. મારું દુઃખ આમ અપૂર્વ રીતે
અનુભવાતું છે અને મારી ભાગ્યતાના [illegible] દુઃખ
દૂર લાગે છે. હવે મારી ધર્મ રીત ને વિચારવાનું
[illegible] ની ધર્મ પણ આવે મારે શિર દુઃખો
ક્રૌ૦— દુઃખ દુઃખનો [illegible] ભિન્ન હોય છે,
[illegible] ભિન્ન હોય છે, અને [illegible] પ્રેમપાત્રોનાં [illegible]
[illegible] દુઃખિતનું ને જાણે [illegible] સંવેદન નો અર્થ [illegible] દર્શાવે છે.
અને એ દશે શકે છે માટે આ [illegible] દુઃખિતોનાં
કુંદ૦— [illegible] સહેજ પ્રીતિના અશ્રુનાં
અશ્રુ પાડે છે.
સંવેદન પણ અશ્રુ [illegible] પરિપક્વતાનું દુઃખ [illegible]
ક્રૌ૦— [illegible] તો [illegible] તાર [illegible].
કુંદ૦— હું એ દર્દની [illegible] અધિકારી છું.
ક્રૌ૦— તો તે કેવા અધિકારી [illegible] તેના અધિકારનું
કુંદ૦— આપણે [illegible] [illegible] મારાં [illegible]
[illegible] મારા દુઃખમાં [illegible] મારા [illegible]
આપે [illegible] વચનામૃત [illegible] વચનામૃત [illegible] હું. [illegible]
એનું દર્દ [illegible]
અનુભવનું [illegible] આપ્યા [illegible] તેના [illegible]
[illegible]! તમે [illegible] [illegible] મારા મનની [illegible]
તમારા મનની [illegible] તેના [illegible] આવે છે.
[illegible] તો [illegible] અનુભવને [illegible]
ક્રૌ૦— શું ને વચન?

[illegible] — [illegible] —

"Our feet now, every palm,
"Are sandaled with calm,
"And the dew of our wings is a rain of balm;
"And beyond our eyes
"The human love lies
"Which makes all it gazes on paradise."

"[illegible] [illegible]
"[illegible]"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"To suffer woes which Hope thinks infinite;
"To forgive wrongs darker than death or night;
"To defy Power which seems omnipotent;
"To love and bear; to hope till Hope creates
"From its own wreck the thing it contemplates;
"Neither to change, nor falter, nor repent;
"This, like thy glory, Titan, is to be
"Good, great and joyous, beautiful and free;
"This is alone Life, Joy, Empire, and Victory! [illegible]

[illegible]

[illegible]

---

1. Shelley's Prometheus Unbound